

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filosofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Tereza Skácalová

Volební systém jako institucionální rámec korupčního chování

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Lebeda Ph.D.

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem práci „Volební systém jako institucionální rámec korupčního chování“
vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 25. 6. 2014

Podpis.....

Děkuji Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi Ph.D. za odborné vedení magisterské diplomové práce, poskytnuté konzultace, rady a připomínky k obsahové i formální stránce textu.

Obsah

Úvod	5
1. Korupce jako teoretický fenomén	11
1.1 Teoretické přístupy ke zkoumání korupce.....	12
1.2 Volební a stranický systém jako institucionální rámec korupčního chování	17
1.3 Empirické zjištění studií	21
2. Definice politické korupce a její měření	23
2.1 Operacionalizace proměnných a formulování hypotéz	25
3. Politická korupce v zemích střední a východní Evropy	31
4. Nastavení volebních systémů	33
4.1 Česká republika	33
4.2 Estonsko	34
4.3 Litva.....	37
4.4 Lotyšsko	38
4.5 Maďarsko.....	39
4.6 Polsko	40
4.7 Slovensko	41
4.8 Slovinsko	42
5. Politická korupce ve vztahu s atributy volebních systémů střední a východní Evropy	44
5.1 Reformy a (dis)proporcionalita volebních systémů	44
5.2 Korupce a blízkost voliče k poslanci	47
5.3 Korupce a fragmentace.....	49
5.4 Korupce a obměna parlamentů	50
6. Regresní analýza vybraných aspektů volebních systémů	53
6.1 Velikost volebních obvodů ve vztahu s korupcí.....	58
Závěr	61
LITERATURA	66
Abstrakt	72
Abstract.....	72
Seznam zkratk.....	74
Seznam tabulek a grafů.....	75

Úvod

Korupce je oblastí přitahující pozornost nejen odborníků ve sféře politologie, ale také ekonomie, sociologie, státní správy či jurisdikce. Politická korupce se také proto zdá být velmi vyčerpanou oblastí zájmu. V diplomové práci budou představeny některé teoretické přístupy ke zkoumání fenoménu korupce, kterým již nelze příliš vytýkat. Cílem práce je ověřit institucionální směr bádání ve specifickém regionu střední a východní Evropy v letech mezi 1998 a 2013, od kdy lze úroveň korupce srovnávat s využitím nově vznikajících agregovaných indexů.

Přibližně na konci 90. let se objevují odborné studie srovnávající velký počet zemí na základě těchto indexů. V diplomové práci budou ověřeny předpoklady o vztahu nastavení volebního systému s politickou korupcí, které si autoři zastávající tuto teorii obhajují především normativně. Teorie zní, že dané nastavení volebních systémů podporuje či brání vstupu korupčních kandidátů do politiky, jelikož, za prvé, každý volební systém váže zvolené kandidáty jinou mírou odpovědnosti k voliči a legitimacy, za druhé, politik je voliči blíže či dále a je tak v odlišné míře monitorován a, za třetí, rozdílné volební systémy umožňují korupční kandidáty vyměnit nebo ne. Výsledky studií nejsou příliš pozitivní pro poměrné systémy, lépe jsou hodnoceny systémy smíšené a většinové systémy dle nich mají nejlepší potenciál korupci potírat. Ačkoliv jsou zde závěry studií příliš zjednodušené, autorka práce je považuje za lehce zneužitelné bez náležitého ověření právě v oblasti politiky.

Cílem práce není apriorně zpochybnit dlouhodobě platné teorie ani teorii o vlivu volebního systému na korupci. Cílem bude ověřit, zda volební systém opravdu funguje jako institucionální rámec korupčního chování. Aby typ volebního systému nebyl v analýze menšího počtu případů pouze nominální proměnnou, teorie bude ověřena odlišnou operacionalizací předpokladu o blízkosti voliče ke kandidátovi a kapacitě volebních systémů korupční politiky obměnit. Také situace plynoucí z odlišného nastavení volebních systémů, která by měla být korupci příznivá, a to je vysoká stranická fragmentace parlamentu, nestabilita poslaneckého mandátu a disproporcionalita volebních systémů bude v následující práci ověřena s využitím pokročilých statistických metod.

Studie je zaměřena na specifický region střední a východní Evropy, který prošel komunistickou zkušeností a následnou demokratickou tranzicí. Skupina osmi

postkomunistických států - Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva a Slovinsko - tvoří vhodnou oblast pro vývoj a ověření různorodých hypotéz. Osm států, u kterých lze předpokládat mnohem zásadnější vliv kulturních, historických či ekonomických proměnných, sloužilo k vytvoření datového souboru se 144 případy a 42 volbami do dolních komor. V komparativní práci se objeví tři typy volebního systému, a to systém poměrného zastoupení, smíšený systém navrstvující a super-smíšený systém. Jsou zde také patrné různé poměry jednomandátových a více mandátových obvodů a různé velikosti více mandátových obvodů. Autorka si uvědomuje limity menšího počtu případů v souboru, cílem práce ale není definovat obecné kauzální vztahy, pouze prošetřit možný vliv nedávno se konsolidujících volebních nastavení na míru korupce v daných zemích.

Jelikož se autorka práce apriorně nepřiklání k původně testovaným předpokladům o vztahu volebního systému a politické korupce, formuluje hypotézy následovně:

- H01: *„Zda je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“*
- Ha1: *„Čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*
- H02: *„Zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“*
- Ha2: *„Čím vyšší je kalkulovaná fragmentace parlamentu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*
- H03: *„Zda je nestálost mandátu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“*
- Ha3: *„Čím vyšší je nestálost mandátu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*
- H04: *„Zda je disproporcionalita výsledků voleb menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“*
- Ha4: *„Čím vyšší je disproporcionalita výsledků voleb, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*

Následující diplomová práce je kvantitativní analýzou získaných dat, zhodnocením vývoje závisle proměnné v jednotlivých zemích napříč časem a komparací států vzájemně. Prvně bude nutná analýza volebního nastavení sledovaných států, sledování volebních reforem a jejich účinků. S využitím jednodušší statistické metody, kterou je korelační koeficient, budou analyzovány jednotlivé proměnné definované v hypotézách jedna až čtyři. V konečné fázi práce bude provedena analýza všech proměnných současně. Jednoduchým lineárním regresním modelem se prokáže, jaký je skutečný vztah mezi korupcí a politickými proměnnými, jak je silný, které faktory do regresního modelu vstoupí a zda je model tohoto uvažování vůbec správný. V této fázi již budou konečně přijaty nebo zamítnuty formulované hypotézy.

Závisle proměnná bude operacionalizována vybraným indexem hodnotícím úroveň korupce v zemi, který je dostupný a veřejně přístupný za každý rok. V metodologické části autorka představí problematiku měření korupce a důvody, které ji vedly k využití indexu Světové banky. Nezávisle proměnné, které budou blíže představeny, jsou v práci operacionalizovány poměrem počtu voličů na mandát a velikostí volebního obvodu, indexem měřícím fragmentaci parlamentu, indexem informujícím o (dis)proporcionalitě volebního systému a procentem obměny dolních komor parlamentů po každých volbách. Do konečné analýzy také vstoupí jedna proměnná hodnotící ekonomickou výkonnost státu, jelikož představuje alternativní směr uvažování o korupci, výsledky politických proměnných pak mohou být porovnány k ekonomickému faktoru.

Teorie o vlivu forem institucionálního uspořádání na intence aktérů a kapacitu státu politickou korupci kontrolovat má v odborné literatuře nemalý prostor. Autoři zkoumající vliv aspektů volebního systému na úroveň politické kriminality sledují velký počet případů často nehledě na geografické vymezení, v mnoha případech neberou kulturní ani historická specifika v potaz, možná pro dosažení čistých výsledků. Jednou z prvních studií je „*Electoral Rules as Constraints on Corruption: The Risks of Closed-List Proportional Representation*“ od autorek Jany Kunicové a Susan Rose-Ackermanové. Článek představuje klíčové linie teorie a výsledky této analýzy jsou všem následujícím badatelům společné, později jsou prakticky jen rozváděny. Jak již bylo zmíněno, volební systém je zde operacionalizován třemi typy. Jednoduché kategorie většinový systém s jednomandátovými obvody, systém poměrný

s volnou kandidátní listinou a systém s vázanou kandidátní listinou vedou po analýze 105 případů k formulování argumentů, že většinové systémy se poji s menší mírou korupce. Naopak vázané listiny v poměrných systémech značí korupční prostředí. Autorky sice představují teorii, nicméně nevyslovují možnost opačného vztahu mezi proměnnými nebo nepřijímají interpretační rizika.

Torsten Persson, Guido Tabellini a Francesco Trebbi o dva roky později publikují studii „*Electoral Rules and Corruption*.“ Pozitivně lze hodnotit, že v analýze přijali kritérium demokratičnosti států. Teorii ověřili na 80 zemích s bližším zaměřením na velikost volebního obvodu. Pro diplomovou práci byly především příhodné formulace vztahu mezi velikostí volebního obvodu, která determinuje rozsah bariér pro vstup do politiky. V práci budou sice blíže představeny hypotézy a domněnky autorů, tato studie poskytla teoretické základy pro ověřované hypotézy nehledě na výsledky jejich analýz.

Velikost volebního obvodu prověřují také Eric C. C. Chang a Miriam A. Golden. Výsledky analýzy shrnují v publikaci „*Electoral Systems, District Magnitude and Corruption*.“ Práci reagují na předešlé zjištění nepřívětivé poměrným systémům a zkoumají již pouze tento typ s rozlišením mezi vázanou a volnou listinou a velikostmi volebních obvodů. Do teorie přispívají tvrzením, že korupce klesá či sloupá od kritické hranice velikosti volebního obvodu jinak v poměrném systému s volnou listinou a jinak v zemích s vázanou listinou. Zjištění autoři potvrdili analýzou korupce v italských volebních obvodech v období 1948 až 1994.

Zmíněným autorům lze jistě co vytknout, nejvíce však, že se nepozastavují nad možností opačného vztahu mezi korupcí a volebním systémem a spoluvytváří teorii, která vyslovuje soudy o kapacitě volebních systémů korupci favorizovat či podporovat. Otázkou do diskuze může být, zda právě korupční prostředí nevedlo k přijetí volebních nastavení?

Dalšími zajímavými publikacemi jsou práce Nicholase Charrona „*Party Systems, Electoral Systems and Constraints on Corruption*“, který přispěl do diskuze zajímavými poznatky o odlišném chování kandidátů na základě povahy stranické soutěže v jednomandátových volebních obvodech. Práce Stephena Knacka „*Measuring Corruption in Eastern Europe and Central Asia*“ naopak objasnila problematiku měření korupce ve střední a

východní Evropě a vedla autorku k výběru konkrétního indexu měření korupce. Rozsáhlé dílo Jakuba Šeda „*Volební systémy postkomunistických zemí*“ poskytlo velmi kvalitní základ pro analýzu volebních systémů vybraných zemí a také pomohlo hodnotit rozsah provedených reforem ve sledovaném období.

Za velmi zajímavé studie autorka považuje práce Mindaugase Kuklyse. Dizertační práce o baltických stranických elitách poskytla cenné informace o třech zemích a ukázala, jak obratně lze pracovat s proměnnou volatilita elit. „*Transformation of Parliamentary Elites: Recruitment and Careers of Legislators in Estonia, Latvia and Lithuania, 1990-2012*“ v mnoha ohledech inspirovala také diplomovou práci.

Jelikož se jedná o téma spojující dvě tak podrobně zkoumané oblasti zájmu, jako jsou volební systémy a korupce, rozsah dostupné literatury lze hodnotit jen velmi pozitivně. Ačkoliv by se k postupům prací evaluujících vztah korupce a volebního nastavení dalo přistoupit více kriticky, zpracování teorie je dostatečné a kvantitativní analýzy předpoklady podporují.

Diplomová práce je logicky rozčleněna do šesti částí, které obsahují další podkapitoly. První část představuje korupci jako závisle proměnnou. Zde se čtenář seznámí s existujícími teoretickými přístupy ke zkoumání korupce a blíže jsou v samostatné podkapitole představeny výše zmíněné předpoklady autorů, samotné výzkumy a hypotézy. Až další podkapitola shrnuje empirické zjištění studií, které posloužily k následnému formování odlišných hypotéz.

Druhá část práce blíže vysvětluje autorčiny východiska při operacionalizaci závisle proměnné. Nedílnou součástí této, spíše metodologické sekce, bude nastínění problematiky měření korupce a jednotlivých indikátorů a zdůvodnění výběru jednoho z indexů, který v práci figuruje. V podkapitole jsou již zmíněny vybrané nezávisle proměnné, které vstoupí do analýzy a způsoby jejich měření. Klíčovým momentem druhé části je formulování čtyř párů hypotéz, které budou v následujících částech postupně ověřovány.

Část třetí podává samostatný přehled o tendencích vývoje politické korupce v zemích střední a východní Evropy v období od roku 1998 do 2013. Budou zde identifikovány odlišné trendy, které jsou důležité pro kvantitativní analýzu vztahu jednotlivých aspektů volebních systémů s korupcí. Kapitola čtvrtá na druhou stranu analyzuje volební nastavení osmi států

v osmi podkapitolách. Již zde jsou s využitím korelačních koeficientů zkoumány konkrétní aspekty volebních systémů, které lze konfrontovat s testovanou teorií. Autorka je přesvědčena, o případnosti analýz v této části práce, jelikož si uvědomuje riziko, že by jejich význam později zanikl.

Pátá a šestá část jsou již čistě kvantitativně analytické. Jednotlivé proměnné jsou samostatně analyzovány v podkapitolách části páté, hypotézy budou ale přijaty nebo zamítnuty až po konstrukci lineárního regresního modelu, do kterého vstupují všechny proměnné zároveň. Regresní model je realizován a popsán v šesté části. V poslední podkapitole bude ověřena proměnná velikost volebního obvodu, která je pro účely práce vytvořena jako umělá proměnná.

Závěrem by autorka chtěla věnovat poděkování vedoucímu magisterské diplomové práce Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi Ph.D. za odborné vedení a příhodné poznámky. Vřelé poděkování náleží také kolegům z Katedry politologie a evropských studií, s jejichž sdílností a odbornými konzultacemi byla práce kvalitativně posouvána.

1. Korupce jako teoretický fenomén

Korupci, zjednodušeně definované jako zneužití postavení nebo funkce v politice, veřejné správě, hospodářství, k osobnímu prospěchu, je věnována v odborné literatuře i v praxi značná pozornost. Problematika měření korupce se za poslední dekádu stala výzvou a v důsledku toho lze dnes již vysledovat úspěchy v monitorování, přes většinu snah však ne ve zmírnění korupce. Nově jsou vytvářeny agregované indexy, kontrolní orgány, anti-korupční opatření, avšak korupční jednání se zdá být hlouběji zakořeněno ve státě a společnosti. Přes svá úskalí a slabosti má korupce dlouhodobý úspěch. Jak uvádí Della a Vannucci, v některých společnostech je součástí všech sfér veřejné administrativy, politických procesů, tržních vztahů. V těchto zemích se očekává míra korupce ve správě veřejných výdajů, v rozhodování ve věcech veřejných či redistribuci zdrojů s cílem redefinování politických a ekonomických kariér. Korupce se stala neúprosnou normou ve dnešním státě (Della, Vannucci 2012: 2-3). Podobná skepse zatím nebrání ve snahách korupční chování empiricky zkoumat a příčiny neustále vyšetřovat.

Veřejně dostupných indexů měřících korupci není takové množství jako například indexů hodnotících úroveň demokracie, byly však vyvinuty indikátory výlučně užívané ve všech analytických pracích. Na základní úrovni jsou používány dvě roviny dat: objektivní fakta a události nebo subjektivní vnímání korupce. Objektivní fakta a události mohou zahrnovat přijetí antikorupčních zákonů, počet korupčních afér, počet odsouzených nebo médií zveřejněné korupční jednání (Rydland, Arnesen, Østensen 2008: 79; Kaufmann, Kraay, Mastruzzi 2003). Takové indikátory však pouze vypovídají o snaze a kapacitě státu se s korupcí potýkat a neinformují zcela o rozsahu problému samotného. Přesto by objektivní rovina měla být zohledňována a kriticky interpretována.

Subjektivní úroveň je založena na individuálním vnímání korupce a aktuální zkušenosti jedince. Je zatím jediným a nejlepším dostupným měřítkem. V současnosti jsou průběžně vypracovávány dva indikátory, a to Index vnímání korupce Transparency International (dále jen CPI) a Index kontroly korupce Světové banky (dále jen WBI). Data těchto indexů jsou k dispozici online, jsou zpracovávána pravidelně pro většinu států světa. Jsou to agregované indexy kombinující informace z různých zdrojů a úrovní, a jsou velmi dobře porovnatelné (Rydland, Arnesen, Østensen 2008: 79). Ačkoliv bude v analýzách pro účely ověřování

odlišných hypotéz, které autorka v následujících kapitolách představí, používán jeden ze zmíněných indexů s ohledem na charakter proměnných, z početné aplikace indikátorů lze soudit, že jsou všeobecně přijímané. Mnozí odborníci však upozorňují na problémy konceptualizace obou indexů a limity práce s nimi (Johnson, Kpundeh 2002: 33-36). Kritické posouzení měřítek politické korupce, která je závisle proměnnou této studie, bude taktéž součástí metodologické sekce diplomové práce. Jelikož se jedná o měření jevu, který je skutečným společenským problémem, je příhodné si být vědom toho, co indikátory opravdu měří.

1.1 Teoretické přístupy ke zkoumání korupce

Při výzkumu korupce je nutno si uvědomit komplexní charakter fenoménu, který se v komparativní politologii objevuje jako závisle, ale i nezávisle proměnná. Samotný stupeň korupce je výsledek mnoha vzájemně se ovlivňujících proměnných. Z toho důvodu se nelze uchýlit k jednoduchým soudům, co za korupcí primárně stojí. Autoři prací se často zaměřují na proměnné jim nejbližší - ekonomické, kulturní, politické, institucionální nebo byrokratické (Treisman 2000: 402-407). Rozšiřující se škála možných intervenujících faktorů ztěžuje analytickou práci a často i vypovídající hodnotu výsledků jednotlivých studií. Čtenář seznámený s pokročilými metodami snad bude souhlasit, že ne v každé analytické studii jsou také zvoleny vhodné indikátory či samotné metody. Existence mnoha protiřečících si výsledků verifikací teorií je tak logickým důsledkem. V následující sekci budou představeny základní směry uvažování v oblasti kauzality korupce.

Zatím nejznámějším vysvětlujícím faktorem ovlivňujícím stupeň korupce je ekonomická výkonnost země. Státy vykazující vyšší příjem na osobu budou mít, dle teorie, menší úroveň korupce (Braun, Di Tella 2004: 77). Odborníci zastávající tento přístup míní, že čím bohatší demokratický stát je, tím kvalitnější instituce vytváří a je zde menší prostor pro korupci. Hypotézy vznikly na základě jednoduchého srovnání míry korupčních praktik v ekonomicky vyspělých státech a stavu v rozvojových zemích. Kauzální vliv zde ale může být obousměrný, čehož si je přístup vědom. Vysoká korupce nepovzbuzuje investice do státu a snižuje růst nebo nevykonná ekonomika podporuje korupci (Mauro 1995). Avšak empirické důkazy poukazují na značné množství relativně ekonomicky silných států a navzdory tomu na

špatné hodnocení na stupnici korupčních indexů. Příjem na osobu ani ekonomická vyspělost tak nejsou dostačujícími vysvětleními variací, ačkoliv je souvislost nezpochybnitelná. Tento determinant tak sám o sobě nevysvětluje, proč se Česká republika dlouhodobě umísťuje na podobných příčkách jako některé nesporně ekonomicky méně výkonné státy (viz Transparency International, Světová banka).¹

Rovnost v příjmech je další, v literatuře zmiňovaný, ekonomický faktor. Bo Rothstein a Eric Ushlaner připisují ekonomické rovnosti a rovnosti příležitostí kapacitu upevňovat nebo udržovat sociální důvěru a cítění společnosti. Velké nerovnosti v příjmech mohou být následovány vzájemnou nedůvěrou, nízkou solidaritou a korupcí (Rothstein, Ushlaner 2005: 41-43). Nerovnosti v příjmech a absence dostatečné ochrany vlastnických práv v demokraciích vytváří vhodné prostředí pro korupci a tyto dva fenomény se také mohou vzájemně udržovat. Zajímavé je tvrzení, že samotná demokracie podporuje korupci, jelikož v ní dochází k větší redistribuci zdrojů než v nedemokraciích (Dong, Torgler 2011: 3-4). Avšak v pracích některých výzkumníků se objevují odlišné výsledky ukazující malou statistickou významnost korelace (Brown, Touchton, Whitford 2011: 1528-1532), pokud nerovnost v příjmech není klíčovou proměnnou analýzy.

Obecná teorie staví na domněnce, že pokud redistribuční tlaky rostou s nerovností, bohatí jedinci jsou více motivováni se účastnit korupčního jednání. Nižší sociální vrstvy budou méně schopné v kontrole bohatých a mocných. Ekonomické nerovnosti mají i další důsledky, a to nedůvěru v instituce a normy jako takové. Korupce se tak pomalu stává tiše akceptovaným standardem jednání (Rothstein, Ushlaner 2005: 5-11). Tyto hypotézy o pohnutkách socio-ekonomických vrstev ale nejsou podrobněji prokázány. Není tak evidentní, zda se bohatí v nerovných společnostech opravdu více angažují v korumpování než vrstvy střední, či nižší.

Vedle ekonomických faktorů existují vědecké studie preferující lidský kapitál jako vysvětlující proměnnou. Někteří jako determinant vyzdvihují úroveň vzdělání společnosti. Korupce by se v ideálních podmínkách existence lidského kapitálu a vzdělanosti neděla bez povšimnutí či snah o redukci, pokud společnost správně chápe zhoubnost tohoto fenoménu.

¹ V roce 2013 se Česká republika umísťuje na 57. pozici ze 175 hodnocených zemí v indexu CPI. Na stejnou pozici je ve skupině států s Bahrajnem, Chorvatskem a Namibií.

Lidský kapitál a vzdělání jsou tak bezesporu zapotřebí pro efektivní chod institucí (Svensson 2005: 25-28). Jiní odborníci například hodnotí podíl pracujících žen a žen působících v parlamentu (Swamy, Knack, Lee, Azfar 2003: 191-193). Autoři spekulují, že v hypotetické situaci ženy méně než muži tolerují korupci, manažerky tohoto pohlaví se méně účastní úplatkářství a státy s větším podílem reprezentantek v legislativě, exekutivě nebo v tržním prostředí budou vykazovat nižší míru korupce. Problém nejasného směru kauzality ale nebyl objasněn, možná právě nízká úroveň korupce vede k lepší vzdělanosti a vyššímu podílu žen v politice. Také zde není jasné, co je příčina a co je důsledek?

Politické faktory jsou další podskupinou některými autory upřednostňovaných proměnných. Existuje konsenzus, že úroveň demokracie, lidská práva, svobodná a nezávislá média redukuje korupci (Svensson 2005: 28-30; Freille, Haque, Kneller 2007: 838). Přesto, komparativní analýza Daniela Treismana testující odlišné ekonomické, historicko-kulturní nebo politické proměnné neprokázala statisticky silný vztah mezi korupcí a demokracií (Treisman 2000: 433-434). V Treismanově rozsáhlé studii ale byla za demokracii považována země, která je demokracií nepřerušovaně od roku 1950. Autor například prohlašuje, že „demokracie“ měla oproti jiným proměnným na úroveň hodnocení korupce jen nepatrný vliv. Z výsledku analýz dále formuluje argument, že až 46 let trvání demokracie redukuje korupci.

Samotná úroveň demokracie dle podobných výsledků jistě není postačujícím vysvětlením variací a analytická práce se stává čím dál složitější se zpochybňováním indexů hodnotících úroveň demokracie. Podobně zde vyvstává problém směru kauzálního vlivu, jestli demokracie vede k menší míře korupce, nebo méně korupce k lepší demokracii. Autoři se určitě shodnou, že občanská práva, politické svobody a práva navzdory empirickým závěrům zůstávají klíčová, spíše se v empirii setkáváme se zjednodušenou operacionalizací.

Nejen stabilita demokratického režimu, ale také stabilita exekutivy by měla, dle Filipe R. Campanteyi, Davina Chorze a Quoc-Anhna Doa, omezovat podněty korupčního jednání. Samotný přístup k jakékoliv veřejné funkci poskytuje možnosti nelegálního čerpání zdrojů. Zda této nelegální příležitosti úřadující využije, se odvíjí od stability prostředí, ve kterém pracuje. Pokud je jedinec úspěšně omezován ostatními stranami a v dlouhodobém horizontu není pravděpodobné, že zdárně naplní své projekty, existuje větší šance, že úřad využije ke korupčnímu jednání. Nejistota v úřadě tak může zvyšovat tendence k defraudaci (Campante,

Chor, Do 2009: 42). Zde se nabízí otázka, proč by stabilita funkcí a jistota v úřadě neměla podobně podporovat korupční jednání? Pokud bychom přijali podobný směr uvažování, bylo by vhodné zohlednit lidský faktor. Do jaké míry intervenují pouze institucionální faktory lze určit stěží.

Poslední a nejméně zkoumanou skupinou faktorů jsou determinanty kulturní, snad díky obtížemi s konceptualizací. Kulturní aspekty bývají zahrnovány do komparací v menší míře než ekonomické nebo institucionální, vliv těchto faktorů se tak v analýzách velkého počtu případů ztrácí. Na rozdíl od ostatních ale mohou podobné kulturní hodnoty geografických regionů vysvětlit mnohé variace v korupci, když se vezme v potaz, že zvyklosti hrají roli například v obchodních praktikách mezi státy (Husted 1999: 340). Samotná komunistická zkušenost sloužila jako dostačující vysvětlení vyšší úrovně korupce v nejedné monografii. Základní premisou tohoto přístupu je idea všeobecně přijímané *korupční kultury* ve společnostech, kterou vypěstoval komunismus (Miller 2001: 15). Zajímavé by bylo blíže prozkoumat vlivy na rozsah změny kultur ve státech střední a východní Evropy, které mají pozdější odlišné zkušenosti s korupcí.

Zmínění odborníci jen v malé míře tíhnou k případovým analýzám na úrovních jednotlivých zemí nebo regionů, naopak se uchylují k analýze velkého počtu případů napříč přístupy a disciplínami. Zajímavý je tudíž nedostatek komparativních analýz menšího počtu případů testující vygenerované hypotézy. O takový přístup se pokouší například Andris Zimelis (Zimelis 2011: 6). Analýzy velkého počtu případů nesou riziko přehlédnutí variací, které mohou být pro vysvětlení korupce v jednotlivých regionech velmi důležité. Zimelis pro své účely používá prosté Millovy metody, jimiž zkoumá mainstreamové názorové proudy objevující se v literatuře. Jeho práce dokazuje, že, za prvé, ne vždy je nutné aplikovat složité vědecké postupy a, za druhé, hypotézy ve specifických regionech nemusí být prokázány.

Ambicí této práce je tak ověřit autorkou formulované hypotézy na konkrétním regionu. Jednou z vhodných geografických oblastí je skupina států střední a východní Evropy, které svou relativní společensko-ekonomickou podobností a historickou zkušeností mohou dobře posloužit k testování rozpracovaných teorií. Na úrovni Evropské unie jsou známy pro vyšší míru korupčního chování oproti svým západním sousedům (Zimelis 2011: 6-10). Také porovnání průměrů prokázalo, že státy rozdělené na základě kritéria nedávné demokratické

tranzice, tvoří svými průměry dvě odlišné skupiny. Komparace nebude zaměřena na rozdíly mezi „starými“ demokraciemi a státy po demokratické transformaci, ale na odlišnosti v rámci skupiny post-komunistických zemí. Zajímavé je, že ačkoliv byl vyvinut tlak ze strany EU během přístupových rozhovorů, měl by zde být také stejný pozitivní vliv států západní Evropy po přístupu nových zemí. Třebaže měly země stejné předpoklady korupci snížit, objevují se zde významné variace, které mohou být při výzkumu jevu informativní.

Zde je příhodné evaluovat také problematiku teoretického uchopení korupce v postkomunistické Evropě, která vede odborníky dvěma směry. Na jedné straně, vyšší úroveň korupce bývá připisována dekadám autoritativních vlád, nedostatku transparentnosti a robustní byrokracii, která poskytovala příležitosti těžit ze získaných postů. Na straně druhé, korupce nemůže být připisována pouze komunistické zkušenosti. Nové politické elity a generace jsou hybnou silou demokratické konsolidace a právě ty udržují podmínky pro situace, které jim přináší materiální výhody (Holmes 1997: 69-70). Výzkum korupce se tedy dále komplikuje - nelze zcela s jistotou říci, jaký podíl na míře korupce nese komunistická historie a jaký současnost.

Jak bylo stručně ukázáno, korupce je ve vědě stejně komplexním fenoménem jako například teorie modernizace. Multidisciplinární přístup je nezbytný, celkové pochopení však méně pravděpodobné. Úmyslem autorky diplomové práce není zpochybnit zevrubně zkoumané teorie, není ani přesvědčena, že jedna platí více či méně. Všechny zmíněné přístupy mají na úroveň korupce vliv nebo má korupce vliv na klíčové proměnné teorií, což studium skutečně komplikuje.

1.2 Volební a stranický systém jako institucionální rámec korupčního chování

V předešlé kapitole byly představeny odlišné, avšak svým způsobem vzájemně propojené přístupy ke zkoumání korupce. Největší prostor uvažování zabírá ověřování ekonomických hypotéz, nicméně, institucionální přístup má v politologii mnohé následovatele. Naproti nim stojí kulturně-sociální směr bádání, u kterého se setkáváme s obtížnostmi operacionalizace a konceptualizace.

Vedle ekonomicko-sociálně-kulturních přístupů ke korupci bylo v komparativní politologii rozpracováno pojetí institucionální, které z důvodu velkého počtu zkoumaných případů kulturní specifika nebere příliš v potaz. S pomocí pokročilých kvantitativních i kvalitativních metod mohla být ověřována teorie o vlivu forem institucionálního uspořádání na intence aktérů a kapacitu státu politickou korupci kontrolovat. Ačkoliv je kauzální vztah v mnoha případech těžce prokazatelný, institucionální směr bádání byl následován nejedním odborníkem. Jejich hlavní hypotézy a teoretický rámec budou v následující sekci podrobně představeny.

Za argumenty hájící důležitost institucionálního nastavení pro chování politických elit stojí hned několik předpokladů. Jana Kunicova a Susan Rose-Ackerman ve své práci evaluují základní funkce volebního procesu v reprezentativních demokraciích. Volby ideálně slouží k výběru politických aktérů, kteří se podílí na tvorbě zákonů v souladu s preferencemi voličů. Za druhé, volby činí aktéry odpovědnými a také představují nástroj pro jejich výměnu v případě korupčního jednání (Kunicova, Rose-Ackerman 2001: 2). Jinými slovy, volby představují rámec pro chování a politiku, které ale mohou mít i trestný charakter. Autorky se zaměřují především na druhou zmíněnou funkci voleb a zkoumají, jak odlišné volební systémy omezují politickou korupci, neberou-li se v potaz politické, ekonomické či společenské faktory.

Kunicova a Rose-Ackerman pro své účely kategorizují volební systémy do tří typů - většinové systémy s jednomandátovými obvody, proporční systémy s vázanou kandidátní listinou a proporční systémy s volnou kandidátní listinou. Ve studii je zastáván názor, že většinové systémy představují pro politiky největší omezení díky přímé odpovědnosti k voličům. Relativně geograficky malé obvody s jedním reprezentantem budou dle

institucionálního přístupu vykazovat menší míru politické korupce, jelikož má občan lepší podmínky pro monitoring svých úřadujících reprezentantů, jak v pracovním tak i osobním životě. Proporční volební systémy s kandidátní listinou vázanou naopak představují největší omezení elektorátu ve své schopnosti kontrolovat zvolené kandidáty. Ve spojení s velkými obvody je vztah volič-úřadující velmi nejasný, znovuzvolení se nemusí odvíjet od dobrého pracovního výkonu, nýbrž závisí na politické straně. Třetí typ, proporční systém s volnými kandidátními listinami, se nachází mezi těmito dvěma teoretickými extrémy (Kunicova, Rose-Ackerman 2001: 2).

Podobné hypotézy rozpracovává také kolektiv autorů Torsten Persson, Guido Tabellini a Francesco Trebbi. Datový soubor 80 států posloužil pro ověřování vztahu míry korupce a volebního systému s bližším zaměřením na velikost volebního obvodu. Rozpracovaná teorie již bere v potaz tři aspekty volebních systémů - charakter volby, velikost volebního obvodu a volební formulí. Opakuje se zde argument, že povaha volby váže kandidáty odpovědností k elektorátu v odlišné míře. Některé systémy vytváří přímou individuální odpovědnost k voličům, jiné omezují voliče kandidátní listinou. Autoři vyslovují domněnky, že listinné systémy oslabují ochotu k dobrému chování vzhledem k problému spíše nepřímého stranického delegování a existenci „free-riderů.“² Za druhé, velikost volebního obvodu předurčuje rozsah bariér pro vstup politiků. Korupce se může zvyšovat s menšími volebními obvody, kdy je omezení vyšší.³ Také nižší počet soupeřících subjektů v malých obvodech může znamenat méně příležitostí vyměnit korupční politiky. Za třetí, úřadující tíhnou spíše k nekalým praktikám v systémech s volební formulí, které jejich pozice méně ohrožují. Ve většinových systémech je riziko výměny volbou vyšší než u proporčních systémů.⁴ Korupce by tak měla být lépe potírána (Persson, Tabellini, Trebbi 2003: 2-3).

Podobné úvahy na úrovni teorie her představil již Roger B. Myerson v 90. letech. Autor předkládá argumenty podporující teze o kapacitě některých volebních systémů korupci potírat. Pokud platí předpoklad, že volič preferuje čestné kandidáty před ideologií, pak se dostupnost dobrých kandidátů odvíjí také od velikosti volebního obvodu. Větší volební

² „Free-rider“ v tomto kontextu představuje osobu, která je bez většího úsilí zvolena z pozice na kandidátní listině. Autoři předpoklad nazývají „career-concern effect;“

³ „barriers-to-entry effect;“

⁴ „electoral-competition effect.“

obvody v proporčních systémech umožňují kandidatury čestných osobností ve více stranách na ideologickém spektru. Nečestní aktéři mají v ideální situaci malé šance ke zvolení. V jednomandátových obvodech je volič v jiné pozici. Pokud mandát obdrží pouze jeden politik, občan se rozhoduje strategicky a nečestný politik má větší šance být zvolen, protože je voliči protivník ideologicky vzdálen (Myerson 1999: 686). Volba čestného kandidáta nepreferované strany je jistým rizikem.

Jinými slovy, Myerson poskytuje zcela protichůdný argument, že malé volební obvody ve většinových systémech mohou naopak pomáhat korupčnímu chování. Persson a Tabellini ale pokládají za důležitější odpovědnost plynoucí ze zvolení a pravděpodobnost znovuzvolení, která se odvíjí od typu volebního systému. Podněty ke korupčnímu chování v úřadu jsou naopak vyšší v proporčních systémech s vázanými listinami, které jsou pro politiky bezpečnější (Persson, Tabellini 2000: 225-234). Odborníci se tedy jasně neshodují, jaký volební systém je více způsobilý trestat korupční chování. Hypotézy jsou také těžce ověřitelné, badatel by v první řadě musel ověřit, v jaké míře jedinec volí strategicky a co je jeho záměrem.

Tabellini, Persson a Trebbi konečně formulují předpoklad, že politická korupce bude pozorovatelná méně tam, kde je větší poměr mandátů přerozdělován individuálně v jednomandátových obvodech. Systémy se stranickými listinami by měly vykazovat vyšší úroveň korupčního chování. Variace v míře budou sledovatelné v systémech, kde je pořadí kandidátů ovlivnitelné, a v systémech s vázanými listinami. Posledně, s větším rozměrem volebního okrsku a nižším prahem pro reprezentanty bude pozorovatelná menší míra korupce (Tabellini, Persson, Trebbi 2003: 5). Takto postavené předpoklady poskytují o něco lepší východiska pro detailnější analýzu vlivu volebních soustav na korupční jednání, aniž by badatel musel pracovat se zjednodušenými kategoriemi volebních systémů.

Eric C. C. Chang a Miriam A. Golden také považují za určující velikost volebního obvodu. Reagují na dosavadní studie o souvislosti listinných proporčních systémů s korupcí a revidují teorii svými novými zjištěními. Předešlé výsledky poukazyvaly na vztah vázaných kandidátních listin s vyšší mírou politické korupce. Chang a Golden demonstrují, že systémy volných listin jsou s korupcí podobně asociované, pokud se pozornost zaměří na odlišné velikosti obvodů. Pohnutky hromadit zdroje, někdy ilegálním způsobem, jsou, dle teoretických

předpokladů jejich studie, vyšší ve větších volebních obvodech s volnými listinami. Autoři teorii posouvají ještě dále, když na základě analýzy určují kritickou hranici počtu mandátů na obvod v systémech s volnou listinou, od které začíná korupce klesat či stoupat (Chang, Golden 2004: 2-5). Výsledky budou později ještě představeny. Chang a Golden pro své účely taktéž pracují s konceptem odpovědnosti plynoucí z odlišných volebních systémů a reagují především na závěry dřívějších prací, které poukazují na silný vztah mezi korupcí a systémy s vázanou listinou.

Své argumenty staví na pozitivnějším hodnocení vázaných listin, jež mají povzbuzovat kandidující politiky ke větší stranické oddanosti a ke starosti o reputaci subjektu jako celku (viz Lederman, Loayza, Soares 2001: 12). Dvojice autorů proto do komparace zahrnula oba typy listin. Hypotézu ověřující korupci v systémech s volnými listinami autoři testovali na datovém setu čtyř poválečných dekád italských politických korupčních afér (Chang, Golden 2004: 9-10).

Posledním, zde zmiňovaným autorem je Nicholas Charron. V jeho analýzách lze vysledovat podobnou linii uvažování, nicméně důraz klade na kombinaci podoby stranického systému s volebním a poté jejich vliv na úroveň korupce. Charron poukazuje na vliv elementu „vítěz bere vše“ u jednomandátových obvodů na pohnutky kandidátů. Strategie a chování kandidátů se liší, pokud v jednomandátovém obvodu čelí vícestranické soutěži, než pokud je jeden dobře známý oponent. Je zde, podobně jako u předešlých teorií, zmíněn koncept monitoringu kandidátů. V poměrných systémech s více vítězi opoziční strany mohou dosáhnout na mandáty, pokud získají jistou proporcí hlasů. V jednomandátových obvodech je tak mnohem větší riziko nezískání křesla a strany jsou pod vzájemným tlakem a neustálou kontrolou. V případě, že vícestranický systém existuje v jednomandátových obvodech, subjekty soutěží v nejasných podmínkách a kolektivní akce proti špatným úřadujícím se stává mnohem složitější (Charron 2011: 603-604). Pro účely této práce lze autorovu teorii o vztahu vícestranických systémů a jednomandátových obvodů také použít. Sám Charron již zahrnuje také smíšené volební systémy, na kterých hypotézy testuje.

1.3 Empirické zjištění studií

V předešlé kapitole byly nastíněny základní obrysy teorie o vlivu volebních systémů na úroveň korupce. Ačkoliv jsou zde znatelné rozpory v přístupech jednotlivých autorů, prakticky byla postupně rozpracována původní idea, že jisté institucionální zřízení ovlivňuje chování a myšlení jednotlivých aktérů. Institucionální přístup je v politologické vědě často rozpracovávaný, což je také důvodem nutnosti jej testovat. Tabulka č. 1 shrnuje základní evaluované proměnné.

Tabulka č. 1 Testované proměnné jednotlivých autorů

	Kunicova Rose-Ackerman	Persson, Tabellini Trebbi	Chang Golden	Charron
Počet případů	105	80 (demokracie)	40+ 1 (demokracie)	70 (demokracie+ semidemokracie)
Nezávisle proměnné*	PR/VS	PR/VS	PR	VS/PR
	OLPR/CLPR	OLPR/CLPR	OLPR/CLPR	Jednomandátové obvody
	-	Velikost volebního obvodu	Velikost volebního obvodu	Velikost volebního obvodu
	Prezidencialismus /parlamentarismus	-	Prezidencialismus /parlamentarismus	-
	Federalismus/ Jednokomorový parlament		Efektivní počet stran	Efektivní počet stran
Kontrolní proměnné	HDP	HDP	HDP	HDP
		Vzdělání/ náboženství/ legislativní systém	Náboženství/ historické faktory	
Závislé proměnné**	CPI+ WBI	CPI+ WBI+ ICRG	CPI + WBI	ICRG
*PR- Poměrný systém; VS- Většinový systém; OLPR- Poměrné systémy s volnou listinou; CLPR- Poměrné systémy s vázanou listinou; **CPI- Transparency International Index; WBI- World Bank Index, ICRG- International Country Risk Guide (viz kapitola 2.)				

Na první pohled je zřejmé, že výzkumníci se ve svých přístupech příliš neliší. Za prvé, bez výjimek se jedná o analýzy velkého počtu případů, pouze Persson, Tabellini, Trebbi,

Chang a Golden však zkoumají čistě demokratické státy. Zbylé studie zahrnují taktéž semidemokracie a nedemokracie, do jisté míry tak lze zpochybňovat čistý vliv volebního systému na korupci v problematických režimech (Kunicova, Rose-Ackerman 2001: 39; Charron 2011). Více vypovídající jsou výsledky prací, které vzaly v úvahu kritérium demokratičnosti.

Taktéž výzkumníci se v teorii shodují na odlišné odpovědnosti reprezentantů plynoucí z rozdílnosti volebních systémů. Mimo Chang a Golden je základním měřítkem volební formát poměrný a většinový. Pro autorku diplomové práce jsou však klíčové vypracované hypotézy, které se nevztahují pouze ke kategoriím volebních systémů, ale i k jejich některým atributům. Především se jedná o velikost obvodu a otevřenost kandidátních listin. Persson, Tabellini a Trebbi potvrzují dvě ze svých tří hypotéz, a to že: „*státy s menšími volebními obvody a vyššími bariérami pro vstup mají sklon ke větší míře korupce*“ a „*státy s převahou jednomandátových obvodů mají menší sklon ke korupci, než státy s převahou kandidátních listin.*“ Velikost volebního obvodu se zde ukazuje jako statisticky signifikantní (Persson, Tabellini, Trebbi 2003: 17-24).

Chang a Golden testující již jen poměrné systémy ve 40 demokraciích a na příkladu odlišně velkých italských obvodů mezi lety 1948 a 1994.⁵ Přichází s kritickou hranicí 15 mandátů na obvod, od které se korupce začíná zvyšovat v systémech s volnou listinou. Komparace dvou zmíněných analýz tedy přináší zdánlivě odlišné výsledky. Nicméně, v jednom případě je srovnáván poměr jednomandátových a vícemandátových obvodů, ve druhém rozdíly mezi otevřenou a vázanou listinou. Doporučení autorů Golden a Chang je mít systémy s volnou listinou v menších obvodech nebo vázané listiny ve větších obvodech (Chang, Golden 2004: 26-28), doporučení Persson, Tabellini a Trebbi je mít větší počet jednomandátových obvodů.

Také Charron přispěl do diskuze zajímavými zjištěními o odlišném chování kandidátů a úřadujících politiků na základě stranické soutěže v jednomandátových obvodech. Koncepty monitorování a odpovědnosti kandidátů v malých obvodech lze užít při vytváření dodatečných hypotéz pro systémy smíšené, kde jednomandátové obvody jsou. Otázka tak bude, jak jsou

⁵ Mnozí by mohli namítat, že korupce v Itálii v poválečném období nebude čistě důsledkem volebního systému.

tyto obvody nastaveny a charakter soutěže v nich (Charron 2011: 605). Charron jako jediný pracuje pouze s jedním indexem korupce, který na druhou stranu bývá hodnocen jako nejvíce vypovídající. Indexy korupce budou ještě diskutovány.

Výzkumníci v analýzách testovali také kontrolní proměnné - u všech je k nalezení ekonomická výkonnost zemí, která se ukázala jako velmi signifikantní. Ekonomická výkonnost států nebude vynechána ani v případě následující analýzy.

Závěrem, žádný z autorů testující institucionální proměnné volebních systémů nepřipouští možnost opačného vztahu proměnných, která je u jiných přístupů klíčová. Nabízí se otázka, zda na dané institucionální nastavení demokracií i nedemokracií nemá vliv právě korupční politika klíčových aktérů? Jelikož se nastíněné přístupy k možnému vlivu volebních systému neshodnou, v práci budou institucionální proměnné operacionalizovány odlišně na základě normativního předpokladu blízkosti voliče k poslanci, stranické fragmentace parlamentu, (dis)proporcionality volebních systémů a obměny elit států prostřednictvím volby.

2. Definice politické korupce a její měření

V obecné rovině se politická korupce definuje jako transakce mezi veřejnými a soukromými aktéry takovým způsobem, jakým jsou kolektivní zdroje ilegálně přeměněny v privátní výtěžek. V politické rovině by se dala korupce definovat jako zmaření bezúhonnosti ve výkonu povinností veřejného činitele úplatkem nebo službou, užitím korupčních praktik ve státní nebo veřejné službě (Heidenheimer, Johnston 2002: 6). Ministerstvo vnitra České republiky poskytuje následující definici: *„Korupci lze charakterizovat jako vztah mezi dvěma subjekty, ať jednotlivci nebo institucemi, z nichž jeden nabízí a většinou i poskytuje druhému určitou formu odměny za poskytnutí či příslib neoprávněné výhody. Druhý pak očekává, že za tuto poskytnutou výhodu mu bude slíbená materiální či nemateriální odměna poskytnuta“* (viz Ministerstvo vnitra České republiky). Ačkoliv je možné, že se jednotlivé státy v přesných oficiálních definicích liší, region střední a východní Evropy korupci pravděpodobně vymezuje v podobném smyslu jako užití korupčních praktik ve státní a veřejné sféře.

Problematika definice korupce však není hlavním tématem práce. Mnohem podstatnější je samotné měření korupce a tedy její operacionalizace. Od konce 90. let je pozorovatelný rozvoj ve vývoji indikátorů, které poskytují vhodný nástroj nejen odborníkům v

komparativní politologii. Mimo dobře známého indexu *Corruption Perception Index* (dále jen CPI) organizace Transparency International existují indexy monitorující firmy jako *Business Environment and Enterprise Performance Survey* (dále jen BEEPS) organizace Evropské banky pro obnovu a rozvoj, *World Bank Index Control of Corruption* (dále jen WBI), *Executive Opinion Survey* Světového ekonomického fóra, *Global Corruption Barometer* Transparency International a Gallupova institutu, *International Country Risk Guide* (dále jen ICRG) dotazující odborníky v regionu a podobně expertně založený *Country Policy and Institutional Assessment* Světové banky a mnohé další (Knack 2006: 3-15). Pro účely práce je však důležitý správný výběr a znalost toho, co jednotlivé indexy opravdu měří. Do indexů totiž mohou vstupovat proměnné, které nejsou klíčové, a mohou hodnocení zásadně ovlivnit. Je vhodné mít na paměti, že žádný indikátor není vhodný pro všechno.

Stephen Knack detailněji hodnotí agregované indexy a upozorňuje na jisté problémy srovnatelnosti ukazatelů. Z jeho analýz vyplývá, že často užívaný index Transparency International CPI měří především korupci administrativní navzdory důrazu na politickou. Dále, indexy pro jednotlivé regiony často nečerpají ze stejných zdrojů, může se pak stát, že skupina geograficky si blízkých států je hodnocena podle odlišných zdrojů. Další otázkou je, jak agregované indexy zdroje váží. Například CPI pracuje s neváženými průměry oproti WBI. U některých agregovaných indexů je dokonce nedostatek dostupných informací o způsobu, jak jsou váženy nebo o zdrojích samotných. Zajímavým indikátorem je pro Knacka BEEPS, který se stal prvním, jenž podává informaci o vztazích podnikatelské sféry s poslanci a vládami. V případě BEEPS jsou respondentem průzkumů samotné firmy v jednotlivých státech, hodnota indikátoru tkví v reálné zkušenosti firem s korupcí a ne jen se subjektivním vnímáním korupce. Tento zdroj je také součástí WBI (Knack 2006: 15-27). Je zřejmé, že každému indikátoru lze něco vytknout, nebylo by však uvážené umenšovat jejich hodnotu. Ve vědeckých pracích je ale nutné znát limity operacionalizace proměnných.

Index WBI byl zkonstruován skupinou vedenou Danielem Kaufmannem, Aartem Kraayem a Massimem Mastruzzim. WBI obsahuje informace z 32 existujících zdrojů zahrnujících zkušenosti a názory občanů zemí, podnikatelů, expertů, privátního a neziskového sektoru. Indikátor rozdělený do sekcí podle aspektů kvality vládnutí čerpá data ze čtyř typů zdrojů - z průzkumů domácností a firem (například Gallup World Poll, Global Competitiveness

Report Survey), od komerčních informačních služeb (například Economist Intelligence Unit, Global Insight, Political Risk Services), od nevládních organizací (například Global Integrity, Freedom House, Reporters Without Borders) a od organizací ve veřejném sektoru (například CPIA - The Country Policy and Institutional Assessment, EBRD Transition Report). Na stránkách Světové banky jsou přístupné jednotlivé sekce agregovaného indexu, kterými jsou 1. mínění a zodpovědnost, 2. politická stabilita a absence násilí, 3. efektivita vlády, 4. kvalita regulací, 5. vláda práva a v práci využívaná sekce indexu 6. kontrola korupce.⁶ Pro vybrané oblasti jsou vytvořeny samostatné indikátory v intervalu $\langle -2,5; 2,5 \rangle$ (viz web Světové banky).

Autorka práce se rozhodla analyzovat možné vlivy na korupci s využitím indexu Světové banky, který separuje samostatnou veličinu *Control of Corruption*. Číslo pohybující se v intervalu $\langle -2,5; 2,5 \rangle$ obsahuje informaci o korupci mezi veřejnými činiteli, nelegální odvracení fondů, neformální platby, korupci mezi vládními činiteli, poslanci a antikorupční opatření. Platí, že čím menší číslo, tím je horší korupce a naopak. Autorka je si vědoma, že indexy CPI a WBI spolu do jisté míry korelují, při analýze menšího počtu případů je důležité pracovat s indikátorem, který opravdu hodnotí, co deklaruje.

2.1 Operacionalizace proměnných a formulování hypotéz

Práce sleduje variace politické korupce v zemích střední a východní Evropy od roku 1998, kdy lze tento jev skutečně poprvé komparovat prostřednictvím vznikajících indikátorů hodnotících úroveň korupce ve všech světových demokraciích. Skupina osmi postkomunistických států - Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva a Slovinsko - představují vhodnou oblast pro vývoj a ověření různorodých hypotéz. Země mají podobnou historickou zkušenost, všechny prošly demokratickou transformací, probíhá zde svobodná stranická soutěž, od roku 2004 jsou členskými státy Evropské unie a neposledně všechny adoptovaly antikorupční opatření. Přesto je zde možné sledovat odlišné trendy ve vývoji politické korupce. Účelem práce je tak ověřit základní výzkumnou otázku, zda nastavení politického systému ovlivňuje hladinu politické korupce. Podobný předpoklad vedl nejednoho autora k vytváření nejednoznačných hypotéz (Kunicova,

⁶ V anglickém znění: „Voice and Accountability, Political Stability and Absence of Violence, Government Effectiveness, Regulatory Quality, Rule of Law, Control of Corruption.“

Rose-Ackerman 2001; Persson, Tabellini, Trebbi 2003; Chang, Golden 2004; Charron 2011) a využívání argumentů pro změny volebního systému (Karel Janeček: Demokracie 2.1).

Cílem práce je analyzovat, do jaké míry má politické nastavení států střední a východní Evropy vliv na úroveň politické kriminality, zda je vztah mezi ekonomickou výkonností zemí a variací korupce a jak je silný. Závisle proměnná je tedy politická korupce. Hladinu korupce lze operacionalizovat pomocí indexu Světové banky, který jako jeden z mála skutečně měří pouze korupci politickou, nikoliv úřednickou (Knack 2006: 18). Výše zmínění autoři pracují zejména s indexy, které nejvíce váží úřední úplatkářství a prostřednictvím nich dokazují vztah volebního systému a úřední korupce. Indikátor je součástí The Worldwide Governance Indicators Project jako *World Bank Index Control of Corruption* (dále jen WBI) Světové banky a je veřejně dostupný za všechny sledované roky. Číslo, které se pohybuje v intervalu <-2,5;2,5>, zohledňuje korupci veřejných činitelů, neregulérní platby, odvracení fondů, korupci ve vládě a parlamentu a antikorupční opatření (viz web Světové banky).

Jelikož se práce zabývá možností vztahu volebního systému a úrovní korupce, bylo nutné vytvořit indikátory, které budou slučitelné pro odlišné volební systémy. Autoři staví svou teorii na blízkosti voliče k poslanci a jeho odlišnou odpovědnost k elektorátu plynoucí z volebního systému. V komparaci se nám ale vyskytují tři typy volebního systému, a to systém poměrného zastoupení, smíšený systém navrstvující a supersmíšený systém (Šedo 2007: 34-49). Jsou zde různé poměry jednomandátových a vícemandátových obvodů a různé velikosti vícemandátových obvodů. V tabulce č. 2 jsou vypsány základní charakteristiky volebních systémů. Původní analýzy ale pracovaly s proměnnou volebního systému jako s nominální proměnnou srovnávající velký počet zemí demokratických a často i nedemokratických. Z výsledků prací také formulují argument, že systémy poměrného zastoupení vedou k větší politické korupci. Jelikož analýzy neberou v potaz jiné kulturní ani socio-ekonomické faktory, předložené důkazy mohou být ve sféře politiky snadno zneužitelné.

Tabulka č. 2 Volební systémy zemí střední a východní Evropy

	Rok voleb	Typ *	Mandáty	Počet obvodů (rozsah)	Klauzule	Převod hlasů na mandáty **	
Česká republika	1996, 1998	PRL	200	8 (13-41)	5, 7, 9, 11	H-B	
	2002	PRL	200	14 (5-25)	5, 10, 15, 20	D'H	
Slovensko	1998	PRL	150	1	5	H-B	
	2002	PRL	150	1	5, 7, 10	H-B	
Polsko	1997	PRL	460	391	52 (3-17)	5, 8	D'H
				69	1	7	D'H
	2001	PRL	460	41 (4-19)	5, 8	mS-L	
	2005	PRL	460	41 (4-19)	5, 8	mS-L	
Maďarsko	1998, 2002	Sm. S	386	176	176	-	M-P
				152	20 (4-28)	5, 10, 15	H-B
				58	1		D'H
	2014	Sm. S	199	106	106	5, 10, 15	D'H
93	1						
Slovinsko	2000, 2004	PRL	90	88	8 (11)	4	D'H
				2	2	-	BR
Estonsko	1999	PRL	101	11 (7-13)	5	H, md'H	
	2003	PRL	101	12 (6-12)	5	H, md'H	
Lotyšsko	1995, 1998, 2002	PRL	100	5 (14-28)	5	S-L	
Litva	2004	Sm. N	141	71	71	-	Absolutní většina
				70	1	5, 7	H LR

*PRL- Listinný poměrný volební systém; Sm. S- Supersmíšený volební systém; Sm. N- Navrstvující smíšený volební systém;
 **H-B- Hagenbach-Bischofova kvóta; D'H- d'Hondtův dělitel; mS-L- modifikovaný dělitel Saint-Laguë; M-P- majority-plurality; BR- Bordův volební systém; H- Hareova kvóta; mD'H- modifikovaný d'Hondtův dělitel; S-L- dělitel Sainte-Laguë; H LR- Hareova kvóta, největší zbytek.

V případě tohoto šetření bylo nutné proměnné kvantifikovat tak, aby bylo 8 zemí a 42 voleb porovnatelných a volební systém nebyl konstantou. Jednoduchým výpočtem podílu počtu voličů na jeden mandát poslouží jako indikátor blízkosti poslance k voliči, což je předpoklad autory ověřované teorie. Práce operuje s počtem registrovaných voličů, jelikož je číslo pravidelně zveřejňováno oproti celkovému počtu populace. Velmi relativně formulovaná blízkost k voliči v této analýze postačí. Jelikož blízkost poslance k elektorátu nebyla ověřena ani původními pracemi, proměnná *Volič/mandát* může být prvním krokem k možnému, zevrubnějšímu šetření. Údaj eventuálně poskytnete informaci o tom, jak velkou legislativu na

podíl elektorátu je vhodné mít ve vztahu s korupcí. Data byla shromážděna z oficiálních národních webových stránek a na základě vlastních dopočtů.⁷

Také velikost volebního obvodu, která je přední zkoumanou proměnnou zmíněných studií a vypovídá o blízkosti voliče k poslanci, nebude v analýze vynechána. Protože zkoumáme menší počet případů a velikost volebního obvodu je ve sledovaných státech často konstantou, tato proměnná bude v lineárním regresním modelu ošetřena jako tak zvaná *dummy* proměnná (umělá proměnná). Prvně byly vytvořeny tři kategorie velikosti volebních obvodů - malé, střední a velké⁸ - k jedné z nich budou údaje o korupci posléze porovnávány. Jelikož je zde velké interpretační riziko, kterému se nevyvarovaly ani původně ověřované hypotézy o vztahu velikosti volebního obvodu s korupcí, autorka zde žádné předpoklady neformuluje. Tímto způsobem nelze prokázat, zda velikost volebního obvodu způsobuje korupci nebo korupční prostředí vede k nastavení velikosti volebního obvodu.

Další ověřovanou nezávisle proměnnou je parlamentní fragmentace po jednotlivých volbách. Je-li vztah mezi volebním systémem a stranickou fragmentací v parlamentech, právě počet politických stran a charakter soutěže může být tím vlivem na úroveň politické korupce v zemích střední a východní Evropy. Vysoká fragmentace společně s častými proměnami poslanců může motivovat poslance k navazování patronátních vztahů, korupci a touze po materiálním zaopatření pramenící z vědomí nestálosti poslaneckého mandátu (O'Dwyer 2004: 531-533). V práci byl užit Raeův index fragmentace, který měří pravděpodobnost, podle níž dva náhodně vybraní poslanci sněmovny patří různým stranám (Kubát 1998: 235). Pravděpodobnost se vyskytuje mezi nulou (všichni poslanci jsou členy jedné a téže strany) a jednou (každý poslanec je jediným představitelem své strany, tedy existuje tolik stran, kolik je poslanců). K číslu jedna se ale jen limitně blížíme a není ho nikdy dosaženo. Ačkoliv na základě tohoto čísla nelze říct, jaký je v parlamentu efektivní počet stran, obecně platí, že čím

⁷ Data o volbách byly čerpány z webových stránek statistických úřadů jednotlivých zemí, národních volebních komisí a z portálu monitorujícího národní parlamenty: PARLINE Database on National Parliaments, Volby.cz- Český statistický úřad, Štatistický Úrad Slovenskej Republiky, Krajowe Biuro Wyborcze, Nemzeti Választási Bizottság, Državna volilna komisija, Vabariigi Valimiskomisjon, Centrālā vēlēšanu komisija, Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija.

⁸ Vzhledem k četnosti případů byly vytvořeny vlastní kategorie velikosti volebních obvodů. Malé obvody jsou v rozmezí do průměru deseti mandátů, střední do 20 mandátů, velké jsou nad 20 mandátů. V tomto případě platí, že každá skupina obsahuje alespoň 40 případů.

je index vyšší, tím je systém fragmentovanější.⁹ Pro účely této diplomové práce je uvedený index vhodný. Proměnnou *Index fragmentace parlamentu* (dále IFP) lze porovnávat ve vztahu k typu volebního systému a především k politické korupci samotné.

Stálost či nestálost mandátu může být hodnocena na základě procenta nově příchozích poslanců po každých volbách, nicméně nelze zaručit, že poslanci mandát nevykonávali v ostatních obdobích. Proměnná % *Nově příchozí* se interpretuje jako procento výměny poslanců mezi dvěma volebními obdobími. Data byla shromážděna na základě vlastních dopočtů a prací Besta a Cotty (Best, Cotta 2000; Norton, Olson 2013). Pozorovatel bude schopen vidět rozdíly mezi procenty nově příchozích v jednotlivých zemích prostřednictvím základních statistických metod a grafů, v budoucnosti by ale bylo zajímavé ověřit, jakou kapacitu obměny poslanecké sněmovny má daný volební systém prostřednictvím většího počtu případů.

Autoři se zatím zcela neshodují na teorii vysvětlující vysokou cirkulaci stranických elit, jsou zde ale možná vysvětlení: 1) omezené systémové změny, 2) volatilita elit, 3) znak politické krize. Vysoká obměna parlamentů může být způsobena: 1) volebním systémem, 2) voličskou volatilitou, 3) možností duplikovaných kandidátních listin, 4) četností voleb, 5) dobrovolným odchodem poslance díky nespokojenosti. Na druhé straně může cirkulace přinést: 1) větší šance pro inovace systému, 2) větší pravděpodobnost získání statusu politické elity, 3) nižší úroveň zkušenosti, odbornosti a efektivity (Kuklys 2013a: 167). V literatuře se obecně uvádí, že 95 % obměna značí kompletní změnu politického režimu, 40-60 % cirkulace ukazuje na omezené systémové změny (změna volebního systému) nebo na volatilní struktury elit spojené s transformací stranického systému, 20-40 % je pak normální úroveň obměny (Kuklys 2013a: 166). Pro shrnutí, v práci bude ověřováno, zda vysoká obměna parlamentů neznamená také větší šance pro korupci.

Proporcionalita nebo její protiklad disproporcionalita je bezesporu jedním z nejdůležitějších účinků volebních systémů. Pokud zkoumáme vliv odlišného volebního nastavení na úroveň korupce v zemích střední a východní Evropy, kde jsou identifikovatelné tři typy volebních systémů, proporcionalita bude logicky zkoumanou proměnnou (Powell, Vanberg

⁹ Jednoduchým přepočtem lze také dojít k efektivnímu počtu stran v parlamentu, který bude paralelně testován.

2000). Indikátor podává informaci o tom, do jaké míry se rozdělení mandátů odlišuje od reálného rozložení volební podpory stran ve volbách (Charvát 2010: 2). V nastíněné teorii původně nebyla evaluována, můžeme se tak pouze domnívat, že výraznější disproporcionalita volebních výsledků může znamenat více korupční prostředí, jelikož se normativně jedná o situaci, která je k některým stranám nespravedlivá. Všechny sledované státy za období 1998-2014 uskutečnily volební reformy vedoucí k větší či menší míře proporcionality rozdělení mandátů, k omezení malých stran nebo koalic, racionální otázka bude, jak se změna hodnoty této proměnné odrazí na úrovni korupce?

Z velké škály indexů a matematických vzorců autorka zvolila *Least Squares Index* (dále jen Lsq) vyvinutý Michaellem Gaallagherem. Hodnoty indexu se pohybují v intervalu od nuly do sta a interpretují se jako procento hlasů, jež bylo na mandáty alokováno disproporcionálně. Platí, že čím je hodnota vyšší, tím je systém méně proporcionalní, tedy k některým stranám nespravedlivější (Charvát 2010: 11-12). Proměnná v práci figuruje pod názvem *Proporcionalita*.

Jelikož se autorka práce apriorně nepřiklání k původně testovaným předpokladům o vztahu volebního systému a politické korupce ve střední a východní Evropě, formuluje hypotézy následovně:

- H01: „Zda je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha1: „Čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak.“
- H02: „Zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha2: „Čím vyšší je kalkulovaná fragmentace parlamentu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“
- H03: „Zda je nestálost mandátů menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha3: „Čím vyšší je nestálost mandátů, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“

- H04: „Zda je *disproporcionalita výsledků voleb menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.*“
- Ha4: „*Čím vyšší je disproporcionalita výsledků voleb, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.*“

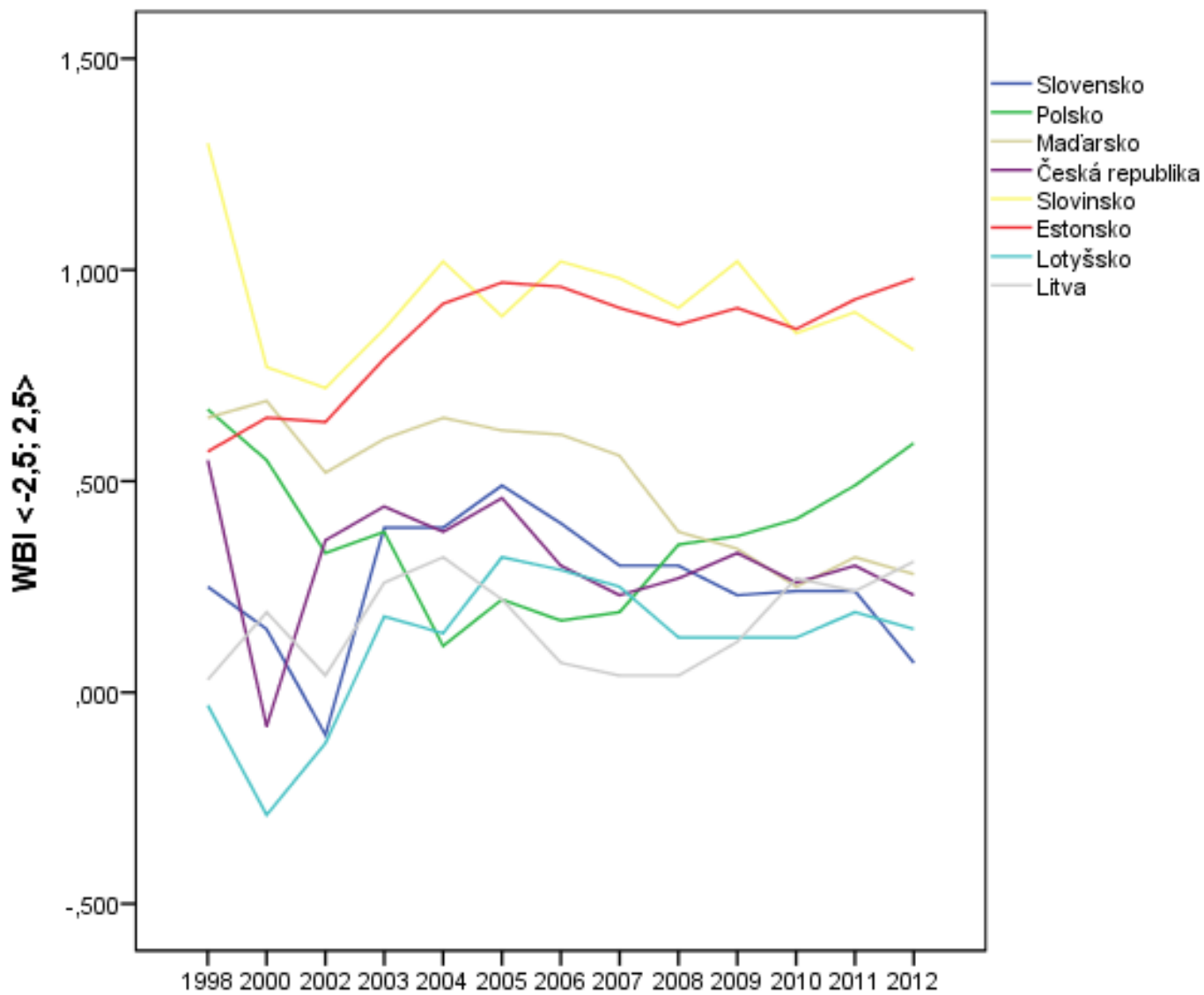
3. Politická korupce v zemích střední a východní Evropy

V grafu číslo 1 je viditelný spojnicový graf reflektující vývoj politické korupce v zemích střední a východní Evropy od roku 1998 do roku 2012. Nejnižší míra korupce se nachází ve Slovinsku a Estonsku, tyto státy se pohybují okolo průměru 0,9 bodu indexu a dlouhodobě si hladinu udržují. Jelikož nemáme k dispozici údaje z předešlého desetiletí, lze pouze předpokládat, že korupce ve Slovinsku vzrůstá a korupce v Estonsku klesá. Je však jisté, že tendence obou států jsou pozorovatelně odlišné od zbytku zemí. Slovensko, Litva a Lotyšsko mají průměr 0,178 bodu indexu za celé období a tvoří tak skupinu států s rozsáhlejší korupcí. Česká republika s Polskem a Maďarskem dosahují průměru 0,4 bodu za celé sledované období, korupce zde ale má stoupající tendence. Jedinou výjimkou je Polsko, které si hodnocení od roku 2004 nebo 2007 kontinuálně vylepšuje. Další oblastí výzkumu politické korupce by tak mohla být analýza vlivu přistoupení zemí do Evropské unie.

Z rozboru dat také vyplývá, že největší rozptyl míry korupce je právě v České republice a také v Lotyšsku. Tento rozsah je v českém případě ovlivněn prudkým poklesem v roce 2000, odkdy je zřejmé, že politické události mají skutečně vliv na míru korupce (O'Dwyer 2004: 546-545). Ve stejném roce také Lotyšsko zaznamenává nejhorší míru korupce z celého sledovaného období u všech zemí, -0,3 je tedy nejhorší situace z celého datového souboru.

Pokud by státy obdržely hodnocení na základě průměrných hodnot korupce a směrodatných odchylek v závorce, bylo by pořadí následující (od nejlepšího hodnocení po nejhorší hodnocení): 1. Slovinsko = 0,926 ($\sigma = 0,147$), 2. Estonsko = 0,843 ($\sigma = 0,137$), 3. Maďarsko = 0,497 ($\sigma = 0,159$), 4. Polsko = 0,371 ($\sigma = 0,371$), 5. Česká republika = 0,31 ($\sigma = 0,151$), 6. Slovensko = 0,256 ($\sigma = 0,155$), 7. Litva = 0,165 ($\sigma = 0,111$), 8. Lotyšsko = 0,113 ($\sigma = 0,169$).

Graf č. 1 Úroveň politické korupce od roku 1998-2012

4. Nastavení volebních systémů

V této části budou představeny volební systémy zemí, úroveň stranické fragmentace, proporcionalita volebních systémů a obměna parlamentů jednotlivě. Budou také zvlášť analyzovány na základě dílčích aspektů, které by nebylo možné komparovat napříč státy. Výsledky budou eventuálně konfrontovány s teorií o vlivu volebního systému na úroveň korupce.

4.1 Česká republika

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu probíhají od samostatnosti České republiky podle principu listinného poměrného zastoupení. Volební zásady byly do konce sledovaného období několikrát změněny nebo byly často diskutovány. Volby se do roku 2002 konaly v osmi volebních obvodech, které kopírovaly krajskou strukturu země, o velikosti 13 až 41 mandátů. Přepočítání hlasů na mandáty probíhalo ve dvou skrutiniích. V prvním krajském kole se užívala Hagenbach-Bischoffova kvóta a ve druhém kole na celostátní úrovni byly mandáty přiděleny stranám na základě nejvyšších zbytků z krajské úrovně. Klauzule pro vstup do Poslanecké sněmovny byla nastavena na 5 % (Šedo 2007: 35-36). V roce 1995 byla navíc dohodnuta změna omezení preferenčních hlasů. Aby byly preference stran brány v potaz, stranická listina musela vykazovat nejméně 10 % takových hlasů. Až kandidát, který obdržel 10 % z těchto preferencí, se mohl v daném obvodu posunout na listině směrem nahoru (Nikolenyi 2011: 7). K výrazné volební reformě došlo po letech diskuzí v roce 2002, kdy byl navýšen počet volebních obvodů na 14 a byly uplatněny přísnější pravidla v podobě aditivní klauzule pro koalice. Hagenbach-Bischoffovu kvótu pro přepočítání hlasů ve dvou skrutiniích od roku 2002 nahrazuje modifikovaný d'Hondtův dělitel v jednom skrutiniu (Charvát 2013: 120-127). Průměrná velikost volebního obvodu byla snížena téměř dvojnásobně a zvolená metoda pro přepočítání hlasů je oproti původní technice také považována za nepřívětivou pro menší strany. Reformy měly především vést k omezení koalic a malých stran.

Volební reforma byla v ČR aktivně diskutována minimálně ještě jednou. Po volebním patu v roce 2006 a faktickém zablokování fungování Poslanecké sněmovny se vládní strany zavázaly ke změnám volebního systému směrem zpět ke větší proporcionalitě, ale také k bonifikaci vítězného subjektu (viz Koaliční smlouva 2006). Tři varianty reformy obsahovaly tři míněné proměny, a to změnu volebních obvodů, změnu volební formule přepočtu hlasů a

zvýhodnění vítěze ve druhém skrutiniu. Úmysl změnit volební systém však do roku 2009 nebyl úspěšný a reforma se nekonala (Trávníček 2012: 38-48).

Česká republika se podle klasifikace Csaby Nikolenyiho řadí ke státům, které aktivně regulovaly volební soutěž a koalice, a na základě práce Jakuba Šeda, která analyzuje trendy ve vývoji volebních systémů postkomunistických zemí směrem k výraznější disproporcionalitě výstupů voleb a omezení malých stran, se v ČR opravdu potvrdil tento trend (Nikolenyi 2011: 5; Šedo 2007: 20). Disproporcionalita popsaného volebního systému je relativně vysoká, průměrně se index L_{sq} pohybuje okolo 6,26 %. Nejvyšší úroveň byla zaznamenána ve volbách roku 2010, kdy bylo disproporčně alokováno 8,76 % hlasů na mandáty. Z vybraných států je zde po Litvě druhá nejvyšší průměrná míra disproporcionality.

Česká republika má tak oproti sledovaným státům relativně nízkou fragmentaci parlamentu a efektivní počet parlamentních stran se vždy pohybuje kolem čtyř. Také obnova parlamentu je zde nižší, ale stále se nepřibližuje hodnotám západoevropských zemí. Nejvyšší volební dynamiku zaznamenáváme v roce 2010 s obměnou 57 % a v roce 2013 s 59 % poslanců. Ani fragmentace ani míra obměny legislativy však statisticky nekoreluje s tendencemi míry korupce.¹⁰

4.2 Estonsko

Do Estonského Riigikogu se od roku 1992 s menšími proměnami volí listinným poměrným volebním systémem.¹¹ 101 členů sněmovny je vybíráno v jedenácti nebo dvanácti volebních obvodech o velikosti sedm až třináct nebo šest až dvanáct. Systém je označován za kvazi-listinný a nejméně jeden odborník jej kritizoval za značný vliv stran na rozhodování o velké části mandátů. Volič v Estonsku má hlas kategoričtý a nominace kandidátů je omezena na jeden volební obvod (Kuklys 2013: 49-50).

Křesla jsou alokována ve třech kolech. V prvním kole jsou rozděleny personální mandáty kandidátům, kteří dosáhnou Hareovy kvóty pro každý distrikt zvlášť. Ve druhém skrutiniu jsou tak zvané obvodové mandáty přiděleny po sečtení všech hlasů pro členy stran

¹⁰ Teorie: Existence menších volebních obvodů a vysokých bariér pro strany předurčuje Českou republiku k vysoké míře korupce.

¹¹ Výjimku v regionu tvoří systém jednoho přenosného hlasu, který fungoval od roku 1990 do roku 1992.

v daném obvodě a pokud strana dosáhne Hareovy kvóty 5 % hlasů celonárodně, a kandidát nejméně 10 % z Haerovy kvóty, poslanec obdrží mandát. Ve třetím kole jsou nerozdělené mandáty distribuovány stranám po překročení 5 % klausule modifikovaným d'Hondtem. Kompenzační mandáty jsou ale alokovány z odlišných kandidátních listin vytvořených politickými stranami. Počet personálních mandátů po čase poklesl ze 17 na 14 od roku 1992 do 2011, ale poklesl také počet kompenzačních z 60 na 19 ve stejném období. Parlamentní strany od státu získávají značnou částku financí a v politických kampaních neexistuje výdajové omezení (Kuklys 2013a: 49-50).

Tři typy mandátů - přímý, obvodový a kompenzační (National Electoral Comitee: 33) - poslouží jako vhodný indikátor v jedné zemi, jelikož je myslitelné je díky jejich odlišné legitimitě zakomponovat do výše představené teorie. Na přímý mandát kandidát teoreticky dosahuje na základě povědomí o jeho osobě. Na kompenzační mandáty mají vliv pouze strany díky vázanosti kandidátních listin a separátním listinám ve třetím skrutiniu. Obvodové mandáty není již nutno blíže definovat, stačí si je představit mezi těmito dvěma extrémny legitimity plynoucí ze zvolení. V tabulce č. 3 je znázorněna korelace mezi politickou korupcí a změnami počtů přímých a kompenzačních mandátů v čase. S využitím Pearsonova korelačního koeficientu, který měří sílu lineární závislosti mezi dvěma veličinami, je možné ověřit, zda takový vztah opravdu existuje a jak je signifikantní (Field 2004: 125). Je zřejmé, že počet kompenzačních a přímých mandátů kontinuálně klesá a úroveň korupce je spíše stabilní, důležitá je interpretace. Autorka práce nenaznačuje příčinný vztah, spíše nepravou korelaci. Pokud by teorie o vlivu odlišné legitimity poslance na korupci platila, byla by očekávaná negativní korelace právě u změn kompenzačních mandátů a pozitivní u změn personálních mandátů.¹²

¹² Teorie: Existence kompenzačních mandátů a velkého vlivu stran na kandidátní listiny předurčuje Estonsko ke větší míře korupce.

Tabulka č. 3 Korelace mezi typy mandátů a politickou korupcí v Estonsku

		WBI <-2,5; 2,5>
Kompenzační mandáty	Pearsonův k.	-,297
	Sig.	,324
Personální mandáty	Pearsonův k.	,137
	Sig.	,656
Obvodové mandáty	Pearsonův k.	,909**
	Sig.	,000

** Korelace je signifikantní na hadině spolehlivosti 0.01 alfa.

Zdroj: Vlastní výpočty.

Jakub Šedo upozorňuje, že Estonsko patří k zemím, které volební pravidla mění před každými volbami. Od přechodu k listinnému systému poměrnému od systému jednoho přenosného hlasu a zákazu koalic v roce 1999, který omezil malé politické subjekty, se ale dají estonská pravidla považovat za stabilní (Šedo 2007: 44-45). Také Kuklys hodnotí estonský stranický systém za velmi stabilní a konsolidovaný, je zde nejmenší volatilita mezi baltskými státy (Kuklys 2013b: 31-32). Kuklys je jeden z mála autorů, který se zaměřuje na transformaci parlamentních elit. V Estonsku se za posledních šest voleb v průměru proměnilo 55,5 % Riigikogu, což je nejvyšší podíl v regionu. Autor dále upozorňuje na teorii, že čím je proměnlivost legislativy vyšší, tím vyšší je také přístupnost mandátu elitám a propustnost sněmovny nepolitickým elitám. Vysoký podíl obměny může být ale také interpretován jako větší šance pro inovace politického systému a flexibilita politiků, stejně tak jako indikátor nižší úrovně zkušeností, expertů, efektivity a může značit politickou krizi. Teorii již v roce 1976 představuje Robert Putnam (Kuklys 2013b: 32). Co může předznamenat procento nově příchozích v případě Estonska, bude následovně analyzováno. Závěrem, Estonský volební systém je ze skupiny států ten spíše proporcionálnější. Hodnota Lsq se pohybuje okolo průměru 4,6 %.

4.3 Litva

Litva patří k malé skupině států v regionu, které uplatňují smíšený volební systém. Po negativních zkušenostech s fungováním poměrných systémů v meziválečných letech zde byl zaveden navrštěvující smíšený volební systém s prakticky vyrovnaným podílem složek. Ze 141 poslanců v Seimasu je 70 voleno ze stranických kandidátek v jednom celostátním volebním obvodě listinným poměrným systémem a 71 voleno v jednomandátových obvodech. Dvojitá kandidatura je v tomto případě povolena. V celostátním obvodě jsou mandáty přidělovány s využitím Hareovy kvóty nejvyšších zbytků. Také Litva provedla dílčí úpravy volebního systému před každými volbami, před volbami v roce 1996 byla navýšena klauzule pro jednotlivé strany ze 4 % na 5 % a pro koalice na 7 %. Bylo zde ale opatření, které mělo mírnit působení klauzule. Distribuce mandátů se měly účastnit subjekty, které souhrnně dostály 60 % odevzdaných hlasů, a pokud by jej nedosály strany se ziskem přes 5 %, spojily by se menší kandidátky až do dosažení limitu. Ve většinové složce došlo ke změně v roce 2000, kdy kandidátovi postačila relativní většina. Od voleb v roce 2000 se tedy snižuje proporcionalita výsledků voleb, když v některých případech kandidátům v jednomandátových obvodech ke zvolení stačilo 15 % hlasů (Šedo 2007: 48-49; Janušauskienė 2011: 34). V ostatních volbách se již opět volí dvoukolovým většinovým systémem. Pro platnost výsledků voleb je v Litvě nutná 40 % účast (Šedo 2007: 48-49).

Baltské stranické systémy jsou dle Tõnise Saartse klasifikovány jako velmi fragmentované, stranická soutěž v Litvě je ale mnohem více koncentrována, než v sousedních zemích (Saarts 2011: 99). Také cirkulace elit je zde menší než v sousedních státech. Seimas se proměňuje průměrně o 52,8 %, přičemž normální cirkulace se podle autorů teorie pohybuje ve státech západní Evropy v rozmezí 20-40 %. Obrovská proměnlivost baltských stranických elit bývá občas nazývána „politickým turismem“ (Kuklys 2013a: 163), což se jeví jako korupci přívítivá situace. V pozdější analýze bude tedy zkoumáno, zda má „politický turismus“ nějaký vliv na míru korupce v ostatních zemích. Zatím je zřejmé, že Litva má druhé nejhorší hodnocení korupce navzdory jednomandátovým obvodům, nižší „politický turismus“ a fragmentaci oproti sousedním státům. Oproti sousedním zemím je litevský volební systém také nejméně proporcionalní s průměrnou hodnotou indexu 8,6 %.¹³

¹³ Teorie: Litva má díky poměru jednomandátových obvodů předpoklad pro nižší korupci.

4.4 Lotyšsko

Třetí baltská země navázala na svou meziválečnou tradici a po osamostatnění zavedla poměrný listinný systém. Pro lotyšský Saeima se ve volbách obsazuje 100 mandátů v pěti regionálních obvodech o v rozmezí 14 až 28, kdy Riga představuje dlouhodobě největší obvod s 28 mandáty a Kurzeme nejmenší. Poměrný systém je charakterizován soutěží mezi stranickými kandidátkami a mandáty přerozdělovány modifikovanou Saint-Laguë metodou. Zajímavé je, že strany mohou rozhodnout o tom, zda kandidát figuruje na jedné kandidátce v konkrétním obvodu nebo ve všech naráz (Kuklys 2013a: 51). Volič uděluje hlas stranickým kandidátkám, může ale vyjádřit podporu či odmítnutí konkrétnímu kandidátovi. Šedo ale posuzuje kandidátky jako přísně vázané (Šedo 2007: 47).

Historická zkušenost Lotyšska se stranickou fragmentací a s neefektivními rozhodovacími procesy v Saeima vedla k navýšení volební klausule na 5 % v roce 1995, tato volební změna měla pouze nepatrné dopady na omezení stranické fragmentace v parlamentu (Pabriks, Štokenberga 2006: 55-56). V roce 1998 tak byly stejně jako v Estonsku zakázány koalice (Nikolenyi 2011: 7). Navzdory volebním reformám zde úroveň disproporcionality dosahuje podobných hodnot jako v Estonsku, Lsq má průměr 4,8. Lotyšsko má ze všech sledovaných zemí nejvyšší stranickou fragmentaci a volatilita elit je podobně jako v Litvě kontinuálně vysoká. Lotyšské politické elity měly navíc reputaci vytvářet nové strany, avšak od roku 2010 volí spíše strategii aliancí (Kuklys 2013a: 173-174). Procento nově příchozích má spíše klesající tendence ale stále dosahuje průměrných hodnot 50,21 % podobně jako Estonsko. V roce 2010 však dosahuje obměna parlamentu na západoevropskou úroveň s 38 %. Do budoucna bude zajímavé pozorovat, zda tendence ve všech pobaltských státech mají klesající trend, zda volatilita stranických elit poklesne a poklesne také úroveň korupce v jednotlivých zemích.¹⁴

Tři baltské státy mají odlišné, nicméně stabilní volební systémy. Od jejich vzniku však nedošlo ke stabilizaci stranických elit, která je nejnižší v Estonsku a nejvyšší v Litvě. Přes snahy omezit vznikající subjekty nedošlo k umírnění fragmentace v případě Lotyšska, oproti lepšímu stavu v Litvě a Estonsku. V hypotetické situaci, kdy by platila teorie vztahu volebního

¹⁴ Teorie: Lotyšsko má díky větším obvodům a možnosti preference či odmítnutí kandidáta předpoklady pro nižší korupci.

systemu na úroveň korupce, by byla nejnižší očekávaná korupce v Lotyšském systému smíšeném a v Estonském systému spolu s rostoucím poměrem přímých mandátů.

4.5 Maďarsko

Volební systém aplikovaný v Maďarsku je dalším případem smíšeného systému v regionu. Od volební reformy roku 2011 a voleb v roce 2014 systém prošel několika změnami a redukcí velikosti Národního shromáždění, volič je zde i nadále reprezentován hned dvěma poslanci zvolenými odlišnými mechanismy. Pro práci je však klíčové původní volební nastavení pro sledované období (viz National Election Office 2014).

Ve volbách do Národního shromáždění (do *Országgyűlés*) se mandáty rozdělovaly hned ve třech složkách - pro 1. složku většinovou bylo vymezeno 176 křesel, 2. složka poměrná čítala 152 mandátů, 3. složka sloužila ke kompenzaci disproportionality z prvních dvou vzájemně nezávislých složek. Proto se maďarský volební systém často nazývá jako supersmíšený (Chytílek, Šedo, Lebeda, Čaloud 2009: 254-255). V jednomandátových obvodech byl uplatňován dvoukolový systém, kdy byl postup do druhého kola, pokud kandidát nezíská 50 % hlasů, umožněn třem nejlepším po překonání 15 % hranice. V kole druhém již stačila relativní většina. Byly zde také podmínky minimální volební účasti pro postup do druhého kola a výhru v kole druhém, a to 50 % a 25 %. Druhý hlas volič přiděloval v poměrné složce ve dvaceti volebních obvodech o velikosti 4 až 28, kdy hlavní město Budapešť mělo 28 mandátů. Po překročení 5 % klausule bylo 152 křesel rozděleno přepočtem hlasů pomocí Hagenbach-Bischoffovy kvóty na regionální úrovni, přičemž každé straně náleželo tolik mandátů, kolikrát dosáhla volebního čísla. Pokud zbytky hlasů strany dosáhly na dvě třetiny kvóty, mandát jí byl ještě přidělen dopočtem ze sumy zbytkových hlasů (Šedo 2007: 39-40).

Oproti litevskému navrstvenému smíšenému systému zde také existovala kompenzační složka vzniklých disproportionality. V této úrovni se všechny nevyužité hlasy z prvního a z druhého kola sečetly a 58 mandátů bylo alokováno podle d'Hondtova dělitele stranám na základě celostátní kompenzační listiny (Chytílek, Šedo, Lebeda, Čaloud 2009: 254-255). Ačkoliv kompenzační mandáty měly pomáhat spíše malým stranám, stranický systém je zde ze všech sledovaných států nejméně fragmentovaný. Index fragmentace a efektivní počet parlamentních stran od roku 1998 kontinuálně klesá ze 3,45 na 1,99 v roce 2010, s tím ale také

stoupá úroveň korupce v zemi. Lze tedy říci, že čím více se stranický systém koncentruje, tím větší je ve státě míra politické korupce. Korelace viditelná v tabulce č. 4 je sice slabší, může ale vypovídat o tendencích vlivu maďarského stranického systému na úroveň korupce v zemi. Ze všech sledovaných zemí má právě Maďarsko nejmenší průměrnou obměnu Národního shromáždění - 40,7 %. Představený volební systém je dle hodnoty Lsq také druhý nejhorší v disproporcionalitě se 7,57 %.¹⁵

Tabulka č. 4 Korelace mezi Indexem fragmentace parlamentu a korupcí v Maďarsku

		Index fragmentace parlamentu
WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův k.	,637*
	Sig.	,019

* Korelace je signifikantní na hadině spolehlivosti 0.05 alfa.

Zdroj: Vlastní výpočty.

4.6 Polsko

Proměny polského volebního systému činí tuto zemi unikátním příkladem volebního inženýrství v regionu. Volební reformy v Polsku jsou podle Michala Kubáta přímými důsledky politických rozhodnutí s cílem dosažení chtěných politických výsledků. V Polsku je volební inženýrství normálním prostředkem politiky (Kubát 2006: 41). Třebaže jsou volby do dolní komory, do Sejmu, od roku 1991 založeny na systému poměrné reprezentace s maximálně proporčními účinky, komponenty systému byly snad před každými volbami modifikovány. Z celkového počtu 460 poslanců jich 391 bylo voleno listinným poměrným systémem ve 35 a pak od roku 1993 v 52 volebních obvodech o velikosti 7 až 17 a 3 až 17. Pět procentní klauzule ve volebních obvodech byla zavedena až v roce 1993 a způsoby přepočtu hlasů na mandáty se také proměňovaly (Hare-Niemeyerova kvóta s metodou nejvyššího zbytku, d'Hondtův dělitel). Vyčleněných 69 mandátů bylo na celostátní úrovni alokováno stranám po překročení 5 % hlasů a od roku 1993 bylo potřeba překonat 7 % hlasů. Jakub Šedo přirovnává těchto 69 k prémiovým mandátům, které ale neměly vážnější dopad (Šedo 2007: 42). Logika zásahů do volebního systému, jako zavedení klauzule, zvyšování

¹⁵ Teorie: Maďarsko má díky jednomandátovým obvodům a soutěží menšího počtu stran předpoklady pro nižší korupci.

klauzule, změna na d'Hondtův dělitel a změny velikosti volebních obvodů, tkvěla ve snahách omezit malé subjekty.

Změna volebního systému do Sejmu v roce 2001 znamenala návrat ke větší proporcionalitě. Nový volební zákon zahrnoval přechod k modifikované formuli Sainte-Laguë, větší volební obvody v rozmezí 4 až 19 a především zrušení celostátního obvodu o velikosti 69 mandátů. Aplikací teorie o změnách volebních systémů, tak zvaného modelu *office-seeking*, došli autoři Kenneth Benoit a Jacquelin Hayden k závěrům, že politické strany z parlamentních pozic účelově prováděly institucionální změny pro posílení vlastních zisků (Benoit, Hayden 2001). Možnost disproporčních výstupů voleb byla sice zachována díky malým volebním obvodům, ve srovnání s 90. léty se výrazně snížila. Volby v roce 2005 proběhly jen se změnou na d'Hondtův dělitel (Šedo 2007: 43). Polsko od roku 2001 již nezaznamenalo výrazné volební úpravy.

Volební inženýrství v této zemi může poskytnout vhodný základ pro testování proměnných s vlivem na úroveň korupce. Polsko má po Maďarsku nejnižší fragmentaci stranického systému s průměrem 0,681. Počet efektivních stran vzrostl s větší proporcionalitou po roce 2001, ale poklesl po volbách 2007. Nejhorší sledovanou úroveň korupce lze identifikovat až v roce 2005 a jen stěží lze takto potvrdit vztah velikosti volebních obvodů s korupcí. Od roku 2006 již úroveň WBI nepřetržitě roste přibližujíc se k hodnotám Estonska a Slovinska navzdory konstantnímu nastavení volebního systému. Korupce by zde měla výrazně korelovat se stranickou fragmentací, nicméně to statistická data neukazují.¹⁶

4.7 Slovensko

Po rozpadu Československé federace byl vývoj volebního systému samostatného Slovenska poznamenán stranickou polarizací a spory mezi vládou a opozicí. Tato situace také vedla vládu k volebnímu inženýrství v rámci listinného poměrného systému. V roce 1998 byly zrušeny 4 volební obvody a celé Slovensko se stalo jedním obvodem o velikosti 150 mandátů. Zásadní změnou tak zvané Mečiarovy reformy bylo omezení koalic skrze 5 % klauzuli pro každou stranu v koalici zvlášť (Šedo 2007: 37-38). Ačkoliv došlo ke snížení počtu volebních obvodů na jeden, úprava klauzule vedla k omezení manévrovacích schopností malých stran, které měly prakticky jen možnost fúze, a podobná reforma mohla mít jen velmi negativní

¹⁶ Teorie: Volební inženýrství v Polsku je předpokladem pro vyšší korupci.

dopad na regionálně koncentrované etnické minority (Birch 2001: 371-372). Pro přepočítání mandátů zůstala nezměněna Hagenbach-Boschoffova kvóta a metoda největších zbytků, prostřednictvím které se přerozdělují mandáty z nově vzniklých kandidátních listin pro druhé skrutinium (Pavlovský 2003). Poslední reforma v roce 2002 přinesla zlepšení pro malé strany díky zrušení samostatné klauzule pro strany v koalici, jediný obvod byl ale zachován (Šedo 2007: 38).

Podle Matúše Krištofika prošel volební zákon novelizacemi čistě z účelových důvodů, které zásadním způsobem ovlivnily stranicko-politický systém. Ale fakt, že stranické spektrum je velmi fragmentované, nezpůsobila úprava volebních pravidel. Tendence k roztržitosti a polarizaci slovenského stranického systému jsou přítomny ještě před samostatností republiky (Krištofik 2001). Jelikož nejsou dostupné indikátory měřící korupci v 90. letech, lze se jen domnívat, jaká zde byla situace. Nejlepším sledovaným obdobím pro mírnění korupce byla léta 2002 až 2006, kdy je zároveň v Národní radě největší efektivní počet parlamentních stran 6,1. Stav se od roku 2007 opět mírně zhoršuje i s poklesem parlamentních stran. Slovensko je snad díky volebnímu systému a vysoké fragmentaci Národní rady státem s největší mírou obnovy legislativy. Ani tato tendence však nekoreluje s velkými variacemi indexu WBI. Disproporcionalita volebního systému se zde pohybuje okolo 6,2 %.¹⁷

4.8 Slovinsko

Volby do Společensko-politického sboru Skupštiny jsou jako jediné ze tří komor parlamentu formou přímou a poměrně listinnou. Jistou výjimkou je způsob voleb dvou mandátů, které jsou z 90 křesel vyčleněny pro reprezentanty maďarské a italské menšiny. Dva představitelé jsou voleni Bordovým bodovacím volebním systémem (viz Državna volilna komisija). Země byla od roku 1992 rozdělena na osm volebních obvodů, které jsou dále rozčleněny každý na 11 volebních jednotek sloužících pro nominaci kandidátů ze stran. Strana může v okrsku nominovat pouze jednoho kandidáta a jedna osoba může kandidovat maximálně ve dvou jednotkách. Takovéto nastavení slouží k posílení personalizace soutěže, neboť strana obdrží tolik mandátů, kolik ji přinesou kandidáti individuálních hlasů. Do roku 2000 se přidělovaly mandáty na úrovni obvodů prostřednictvím Hareovy kvóty v prvním skrutiniu a d'Hondtovým dělitelem ve druhém skrutiniu stranám, které v prvním skrutiniu

¹⁷ Teorie: Jeden volební obvod, vysoká fragmentace a velká míra obnovy je předpokladem pro vysokou korupci.

dosáhly nejméně na tři mandáty, což činí přibližně 3,4 % klauzuli (Šedo 2007: 55). V roce 2000 byla již zavedena 4 % klauzule a změna přepočtu hlasů na úrovni obvodů na Droopovu kvótu. Ve druhém skrutiniu jsou mandáty přidělovány na základě nejvyšších průměrů kandidátních listin (viz Republika Slovenija Državni Zbor). Někteří autoři změny hodnotí jako redukcí proporcionality slovinského volebního systému. Znění pozměněného návrhu ústavy, který byl v roce 2000 odsouhlasen, ale vyzdvihuje rozhodovací vliv voličů na alokaci mandátů v jednomandátových okrscích. (Nikolenyi 2011: 13). Slovinský systém je tak velmi zajímavým příkladem spojení většinového principu nominace s poměrným systémem rozdělení poslaneckých postů.

Existence personalizovaných mandátů v poměrném systému, dynamika proměny Společensko-politického sboru a úroveň fragmentace legislativy může napovědět o vztahu těchto proměnných s politickou korupcí, jelikož Slovinsko má dlouhodobě nejlepší hodnocení ze všech sledovaných zemí. Slovinsko má největší průměrnou hodnotu obměny poslanecké sněmovny - 57 % mezi léty 1998 a 2013 - ze sledovaných zemí snad právě díky malému počtu mandátů a nastavení volebního systému, kdy volič má rozhodující hlas o nominaci jednotlivých poslanců. Vysoké procento obměny ale nesvědčí o výměně zkorumpovaných politiků. Nejvyšší hodnota 66,6 % nově příchozích byla zaznamenána po době, kdy bylo Slovinsko na vrcholu s pozitivním hodnocením korupce. Naopak slabý pozitivní vztah lze pozorovat s počtem efektivních stran, který klesá od roku 2000 s omezením proporcionality. Ze sledovaných států je slovinský volební systém obecně nejvíce proporcionální.¹⁸

Tabulka č. 5 Fragmentace a obměna parlamentu ve Slovinsku

		Indexem fragmentace parlamentu	% Nově příchozí
WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův k.	,569*	,410
	Sig.	,042	,164

* Korelace je signifikantní na hladině spolehlivosti 0.05 alfa.

Zdroje: Vlastní výpočty.

¹⁸ Teorie: Slovinsko má díky personalizovaným mandátům lepší předpoklad pro nízkou korupci.

5. Politická korupce ve vztahu s atributy volebních systémů střední a východní Evropy

Následující kapitoly slouží k ověření formulovaných nulových a alternativních hypotéz, prostřednictvím empirické analýzy představených dat. Jelikož autorka zkoumá možný vliv institucionálního nastavení volebních systémů na úroveň korupce v zemích střední a východní Evropy, prvně se nabízí otázka, zda samotné snahy o volební reformy vedoucí k omezení proporcionality systémů nepramenily z korupčního prostředí nebo k němu později nevedly. V následujících podkapitolách pak budou jednotlivě prošetřeny proměnné *Proporcionalita, Volič/mandát, Fragmentace a % Nově příchozí*.

5.1 Reformy a (dis)proporcionalita volebních systémů

Z popisu dynamiky volebních systémů sledovaných států výše je zřejmé, že každá země v regionu došla k dílčím reformám původně zavedených volebních systémů. Tyto reformy a jejich vliv na omezování formování koalic sleduje například Csaba Nikolenyi nebo Jakub Šedo, který analyzuje trendy ve vývoji volebních systémů postkomunistických zemí identifikované Mirjanou Kasapovič a Dietrem Nohlenem. Státy střední a východní Evropy se dle analýzy posouvají směrem k výraznější disproporcionalitě výstupů voleb a omezení malých stran. (Nikolenyi 2011: 3; Šedo 2007: 20). Nikolenyi kategorizuje státy do tří skupin: 1. Estonsko, Lotyšsko, Česká republika, Slovensko, které zásadně regulovaly volební koalice; 2. Polsko, které regulovalo koalice, ale méně, než první skupina; 3. Maďarsko, Litva a Slovinsko, které neregulovaly pravidla volební soutěže (Nikolenyi 2011: 5). Reformy vedoucí k omezení stran proběhly dle Šeda hlavně v České republice (po roce 2002), v Polsku (do roku 2001), Slovensku (do roku 2002), ve Slovinsku (po 2000), v Lotyšsku, Estonsku a Maďarsku (hodnocena pouze poměrná složka) méně, v Litvě nikoliv.

Volební reformy v jednotlivých státech:

- Česká republika – 2002 - zvýšení počtu volebních obvodů na 14 (menší volební obvody mezi 5 až 25 mandáty), aditivní klauzule pro koalice (5, 10, 15, 20 % podle počtu stran); 2007-2009 - snahy o volební reformu - větší proporcionalita a zvýhodnění vítěze;
- Estonsko – 1999 - zákaz koalic, který poprvé platí ve volbách 2002;
- Litva – 2000 - relativní většina v jednomandátových obvodech;

- Lotyšsko – 1998 - zákaz koalic (mohou kandidovat jen registrované unie);
- Maďarsko – 1994 - zvýšení klauzule na 5 % a zavedení aditivní klauzule pro strany v koalici; 2011 - snížení počtu mandátů z 386 na 199, které je poprvé naplněno ve volbách roku 2014;
- Polsko- 2001- přechod k modifikované formuli Sainte-Laguë, větší volební obvody a zrušení celostátního obvodu (69 „prémiových“ mandátů), 2005 - změna na d'Hondtův dělitel;
- Slovensko – 1998 - 4 volební obvody nahrazuje jeden celostátní, samostatná klauzule 5 % v koalicích pro každou stranu zvlášť; 2002 - zrušení klauzule pro každou stranu v koalici zvlášť;
- Slovinsko – 2000 - zavedena 4 % klauzule, Droopova kvóta, otevřené kandidátní listiny.

Tabulka č. 6 Volební reformy a změny úrovně korupce

	Omezení koalic dle Nikolenyiho (skupina 1. 2. nebo 3.)	Omezení stran dle Kasapovičové a Nohlena (rok/období)	Průměr WBI před reformou	Průměr WBI po reformě (max. 4 roky)	Změna WBI
Česká republika	1	Ano po 2002	0,276	0,395	+0,276
Estonsko	1	Méně (2002)	0,62	0,91	+0,29
Litva	3	Ne (2000)	0,11	0,21	+0,1
Lotyšsko	1	Méně (1998)	-0,30	-0,09	+0,21
Maďarsko	3	Méně (1994)	-	0,615	-
Polsko	2	Ano před 2001	0,585	0,26	-0,324
Slovensko	1	Ano před 2002	0,166	0,417	+0,251
Slovinsko	3	Ano po 2000	1,035	0,875	-0,1625

Zdroje: Nikolenyi 2011; Šedo 2007; vlastní výpočty.

Tabulka č. 6 zobrazuje hodnocení jednotlivých zemí podle Nikolenyiho, Kasapovičové a Nohlena. Sledované státy, vyjma Litvy a Maďarska, na přelomu tisíciletí uskutečnily

reformy vedoucí k omezení malých stran a koalic, tudíž znamenaly omezení proporcionality. Na základě vlastních výpočtů (z proměn úrovně korupce před a po reformách) je zjevné, že, zda reformy proběhly či v jaké míře, nemělo prokazatelný vliv na úroveň korupce. Jelikož index WBI roste s koncem 90. let ve všech zemích kromě Polska a Slovinska, nelze říct, že faktické snahy vládních stran omezit stranickou soutěž nutně znamenají také korupční prostředí. V případě Polska je dokonce souběžný návrat k větší proporcionalitě se zhoršením korupce, opačná situace nastává ve Slovensku. Polsko je však odlišný případ, jelikož zde korupce klesala kontinuálně od roku 1998 do 2007. U Slovinska také zaznamenáváme zhoršení situace o 0,1625 hodnoty indexu, úroveň po reformě je ale stále pozitivně nadprůměrná pro skupinu států střední a východní Evropy.

Až s využitím indexu *Least Squares* jsou skutečně viditelné tendence růstu či poklesu korupce souběžné s (dis)proporcionalitou. Slovinsko a Estonsko má dlouhodobě nejpříznivější výsledky, co se týče proporcionality volebních systémů, ačkoliv byly v obou zemích realizovány reformy s cílem omezit koalice nebo malé subjekty. Hodnota Lsq pro Slovinsko je průměrně 3,8, pro Estonsko se Lsq průměrně rovná 4,6. Na opačném pólu se umísťuje Litva s 8,6 a Maďarsko se 7,57. Pro připomenutí, číslo představuje procento neproporcionálně přerozdělených hlasů pro strany. V tabulce č. 7 je viditelná statisticky signifikantní negativní korelace mezi disproporcionalitou a úrovní korupce ve státech střední a východní Evropy. Dle výsledku lze říct, že menší disproporcionalita voleb se vyskytovala současně s lepším hodnocením korupce. V tomto momentě tak lze zamítnout hypotézu, že H04: „Zda je disproporcionalita výsledků voleb menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“

Tabulka č. 7 Korelace korupce s (dis)proporcionalitou volebních systémů

		Least Square index
WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův koeficient	-,370**
	Sig.	,000

** Korelace je signifikantní na hladině spolehlivosti 0.01 alfa.
Zdroje: Vlastní výpočty.

5.2 Korupce a blízkost voliče k poslanci

Vztah voliče k poslanci, definován relativně pouze jako jeho vzdálenost, je vhodným měřítkem pro komparaci několika států s odlišným nastavením volebního systému. Vyhovuje také teoretickému konceptu představenému výše zmíněnými autory, kteří své argumenty staví na blízkosti voliče k poslanci a z ní plynoucí možnosti elektorátu zvolené státní představitele monitorovat a případně je vyměnit. Jelikož blízkost poslance k elektorátu nebyla ověřena ani původními pracemi, proměnná *Volič/mandát* může být prvním krokem k možnému, zevrubnějšímu šetření. Výsledky analýzy eventuálně poskytnou informaci o tom, jak velkou legislativu na podíl elektorátu je vhodné mít ve vztahu ke korupci. S využitím Pearsonova korelačního koeficientu, který měří sílu lineární závislosti mezi dvěma veličinami, je možné ověřit, zda takový vztah opravdu existuje a jak je signifikantní (Field 2004: 125).

Tabulka č. 8 znázorňuje prvně korelaci pro všechny státy dohromady, která je středně silná na hladině spolehlivosti 0,05 alfa. Pokud se ale zaměříme na jednotlivé státy, dojdeme ke zjištění, kde je korelace a kde ve skutečnosti není. S využitím jednodušších statistických metod tak docházíme k tomu, že silný pozitivní vztah na hladině spolehlivosti 0,01 alfa existuje v Maďarsku a v Estonsku.

Pozitivní vztah lze interpretovat následovně - čím větší podíl elektorátu na mandát pozorujeme, tím vyšší je i index korupce a tudíž méně korupce. Pomocí odlišné operacionalizace proměnné blízkosti voliče k poslanci, než pouze teoretického předpokladu o vztahu voliče k poslanci pramenícího z volebního systému, bylo demonstrováno, že u dvou z osmi států argument o blízkosti voliče z nějaké příčiny neplatí. U ostatních nebyl vztah prokázán. Celková korelace je sice negativní a platí, že snížení hodnoty *Volič/mandát* doprovází zvýšení hodnoty indexu korupce a tudíž méně korupce, Pearsonův korelační koeficient je ale slabý a na hladině spolehlivosti 0,05 alfa.

Výsledky korelací nelze chápat jako kauzální, analýza také neříká, že volič je poslanci skutečně kvalitativně blíže. Tímto postupem pouze ověřujeme možnost vlivu vzdálenosti obou veličin. Pozitivní vztah u dvou zemí s odlišnými velikostmi dolních komor lze v tomto případě chápat jako ideální velikost legislativ na populaci, pokud bychom přijali alternativní hypotézu. Maďarsko a Estonsko by v tomto případě představovalo dvě země s odlišnou velikostí

populace, nicméně s ideálním zastoupením poslanců na elektorát. Maďarsko má okolo osmi milionů registrovaných voličů a na jeden poslanecký mandát připadá v průměru 22 tisíc voličů. Estonsko s devíti sty tisíci registrovaných voličů má jednoho poslance zastupujícího téměř devět tisíc obyvatel. Čísla jsou pouze průměry, v datovém souboru nejsou konstantou a také směrodatné odchylky jsou vcelku vysoké. Pozitivní korelaci u dvou příkladů zatím budeme brát za náhodnou a nezamítáme tak nulovou hypotézu H01: „zda je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“ Alternativní předpoklad, že „čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak,“ se s využitím jednoduchých korelací zcela nepotvrdil.

Tabulka č. 8 Blízkost voliče k poslanci ve vztahu s korupcí

Země (WBI)		Volič/mandát
Celková korelace WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův k. (Pk.)	-,239*
	Sig.	,015
Slovensko	Pk.	-,057
	Sig.	,852
Polsko	Pk.	-,279
	Sig.	,355
Maďarsko	Pk.	,870**
	Sig.	,000
Česká republika	Pk.	-,037
	Sig.	,904
Slovinsko	Pk.	-,260
	Sig.	,391
Estonsko	Pk.	,691**
	Sig.	,009
Lotyšsko	Pk.	,547
	Sig.	,053
Litva	Pk.	-,028
	Sig.	,927

** Korelace je signifikantní na hladině spolehlivosti 0.01 alfa.

* Korelace je signifikantní na hladině spolehlivosti 0.05 alfa.

Zdroje: Vlastní výpočty.

5.3 Korupce a fragmentace

V této části analýzy bude testováno, zda má vliv stranická fragmentace na úroveň korupce ve sledovaných zemích. Pokud má mít typ volebního systému vliv na stranickou fragmentaci, budeme moci pozorovat rozdíly míry fragmentace mezi odlišnými nastaveními volebních systémů zemí (viz tabulka č. 2). Vysoká fragmentace společně s častými proměnami poslanců může motivovat poslance k navazování patronálních vztahů a korupci, nicméně ani to nebylo statisticky prokázáno.

Pouze v případě Maďarska ukázal Pearsonův korelační koeficient vztah WBI indexu a fragmentace o síle 0,637 na hladině spolehlivosti 0,05 alfa. Vztah je pozitivní, tudíž znamená, že s rostoucí fragmentací roste také index, tedy klesá korupce. Tendence byla již popsána v samostatné kapitole o Maďarsku. Obecně se zde s koncentrací stranického systému v čase zvyšuje politická korupce. Také ve Slovinsku je pozorovatelný slabý pozitivní vztah s fragmentací parlamentu. Od roku 2000 zde počet stran s omezením proporcionality klesá, souběžně také poklesla hodnota indexu WBI.

Z osmi sledovaných zemí za období od roku 1998 mají nejlepší hodnocení korupce právě v Estonsku a Slovinsku. Tyto státy však vykazují větší stranickou fragmentaci parlamentů pohybující se okolo 0,793 ve slovinském 90 členném Společensko-politickém sboru a 0,773 v estonském 101 členném Riigikogu, což by odpovídalo efektivnímu počtu stran asi 4,8 a 4,4. Jedná se o fragmentaci větší než v České republice, Litvě a Polsku. Jelikož v této analýze nehodnotíme povahu stranické soutěže, ale pouze hrubou fragmentaci jako možný vliv na korupci, analýza naznačuje pozitivní tendenci vztahu, jenž ale není signifikantní (viz tabulka č. 9). Bližší pohled na trendy v Maďarsku, Slovinsku a Estonsku indikuje, že spíše více stran zastoupených v dolních komorách snad díky otevřenosti volebního systému značí méně korupční prostředí. V této části zatím nezamítáme nulovou hypotézu H02: „*zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce*“.

Tabulka č. 9 Politická korupce a Index fragmentace parlamentu

		Index fragmentace parlamentu <0;1>
WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův k.	,040
	Sig.	,687

Zdroje: Vlastní výpočty.

5.4 Korupce a obměna parlamentů

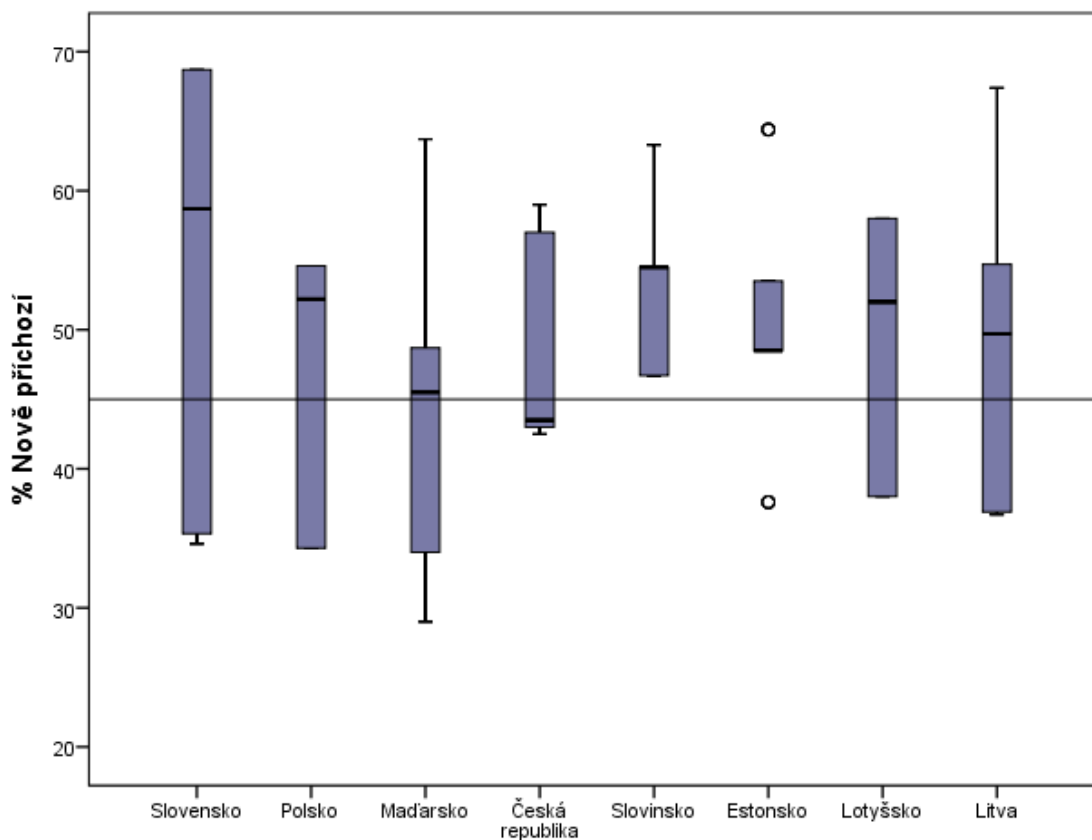
Obměna parlamentů střední a východní Evropy je zajímavý ukazatel dynamiky legislativních orgánů, velkým překvapením tak je nedostatek vědeckých prací posuzujících kapacitu volebních systémů, elektorátu či stran mandáty obměňovat. Výjimkou jsou například uvedené publikace autorů Besta, Cotta, Nortona a Olsona (Best, Cotta 2000; Norton, Olson 2013), kteří konečně představují dílčí data a směry možného bádání.

Autoři zastávající teorii vlivu volebního systému na korupci mimo jiné staví na normativním předpokladu, že každý volební systém má jinou kapacitu mandáty obměňovat a zkorumpovaný politik má pak větší nebo menší jistotu v pozici poslance. Ačkoliv analýzou nezjistíme, zda opravdu úplatní politici byli odstraněni a proto je obměna veliká a nemůžeme říct, že noví poslanci nahradili původní právě kvůli korupčnímu jednání, stále má obměna parlamentů jistou vypovídající hodnotu. V grafu číslo 2 jsou opět viditelné tendence pro jednotlivé státy za všechna sledovaná léta.

Boxplot je typ grafu, kde střední “krabicová“ část diagramu je shora ohraničena třetím kvartilem, zesponu prvním kvartilem a mezi nimi se nachází linie vymezující medián hodnot. Odlehlé hodnoty pak mohou být vykresleny jako jednotlivé body (Miller 2009: 76-77). Kolečka v případě Estonska normálně identifikujeme jako chyby nebo jako odchylné případy. Obecně lze pomocí tohoto typu grafu srovnávat rozptyl obměny poslaneckých sněmoven za sledované období. Téměř 70 % nově přichozích poslanců vykonávalo mandát na Slovensku od roku 2002 a tato země má také vysokou průměrnou hodnotu obměny, a to téměř 53%. Nejméně dynamické parlamenty se na pohled zdají být Estonský a Slovinský, které jsou ale nejúspěšnější v hodnocení korupce. S přihlédnutím na průměry ale zjišťujeme, že Slovinsko

má ze sledovaných zemí nejvyšší průměr s 56,9 % a Estonsko s 50,7 % dosti vysoký. Tyto země vykazují pouze nižší směrodatné odchytky než ostatní. Estonsko a Slovinsko stabilně obměňuje nejvíce poslaneckých křesel. Jak bylo popsáno dříve, v obou zemích jsou poměrné listinné systémy.

Graf č. 2 Obměna parlamentů zemí střední a východní Evropy v letech 1998-2014

Zdroj: Vlastní výpočty.

Jelikož máme pouze jeden příklad za oba typy smíšených systémů, srovnání průměrů obměny parlamentů nepostačí k formulaci tezí, jakou kapacitu mají dané volební systémy k obměně dolních komor. Nyní lze pouze říci, že skupina států s poměrným listinným systémem obměňuje v průměru 50 %, Litva 49,4 % a Maďarsko 40,7 %.

Co se týče teorie o vlivu volebního systému na schopnost voličů monitorovat korupční jednání politiky a „trestat“ je případným nezvolením, Litva má dlouhodobě druhé nejhorší

hodnocení míry korupce s průměrnou hodnotou 0,16 indexu. V Litvě se ale jako v jediné zemi také volí ve smíšeném systému navrstvujícím se 71 mandátů ve většinovém systému. Procento obměny poslanců (49,5) a směrodatná odchylka se zde příliš neliší od hodnot Estonska, které má korupci nízkou. Jak bylo zmíněno výše, nelze dokázat, že korupční chování voliči skutečně trestají s odlišnou mírou v daných volebních systémech. Z dostupných dat a komparace států za sledované období to není patrné a korelace s hodnotami WBI indexu zde není žádná.

Maďarsko, Lotyšsko a Litva jako jediné státy dosahují na západoevropskou úroveň obměny legislativ dle teorie o cirkulaci elit, která za normální hodnoty označuje obměnu v rozmezí 20-40 %. Tato úroveň však nepředznamenává nízkou korupci ve státech střední a východní Evropy.

Tabulka č. 10 znázorňuje korelace všech tří proměnných, kdy už je zřejmé, že ani jedna nekoreluje s indexem měřící politickou korupci za období 1998-2012. Běžná statistická metoda Pearsonova korelačního koeficientu rozpozná relativně silný pozitivní vztah u proměnných IFP a % Nově příchozích. Ačkoliv se tato situace vysoké fragmentace parlamentu a velké míry obměny, tedy nestálosti mandátů, jeví jako korupci přívětivá, statisticky zde v zemích střední a východní Evropy není nic prokázáno a nabízí se otázka vztahu volebního nebo politického nastavení s korupcí.

V tomto momentě, za použití jednoduché korelace, se nám tedy nedaří zamítnout nulovou hypotézu H03: *„zda je nestálost mandátů menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“* Vysoká obměna parlamentů Slovinska a Estonska dokonce naznačuje, že pokud by zde byl vztah, byl by opačný, než jak je předpoklad formulovaný v alternativní hypotéze Ha3: *„čím vyšší je nestálost mandátů, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*

Tabulka č. 10 Korelace mezi korupcí, fragmentací a obměnou parlamentů

		WBI <-2,5; 2,5>	Index fragmentace parlamentu <0;1>	% Nově příchozí
WBI <-2,5; 2,5>	Pearsonův k.	1	,040	,103
	Sig.		,687	,322
Index fragmentace parlamentu	Pearsonův k.	,040	1	,402**
	Sig.	,687		,000
% Nově příchozí	Pearsonův k.	,103	,402**	1
	Sig.	,322	,000	

** Korelace je signifikantní na hladině spolehlivosti 0.01 alfa.

Zdroje: Vlastní výpočty.

6. Regresní analýza vybraných aspektů volebních systémů

V této části práce bude provedena jednoduchá lineární regresní analýza sledovaných proměnných, na základě které bude možno vysvětlit jisté procento variance korupce a která nám odpoví na otázku, jak vhodný je tento model uvažování. Prvně je pro správnou interpretaci regresních modelů nutné vědět, co jednotlivé koeficienty znamenají. Důležitými prediktory jsou hodnoty R a R Square. Hladina R v modelu určuje celkovou korelaci mezi závisle a nezávisle proměnnou, v případě lineární regrese je v podstatě hodnotou Pearsonova korelačního koeficientu, nikdy ale nenabývá záporných hodnot. Nemůže tak posloužit pro vyjádření vztahu, k čemuž lépe slouží standardizovaný koeficient $beta$. Platí, že čím vyšší je R , tím více je model přesnější. Naopak R Square představuje procento vysvětlené variance dat. Pokud je tedy hodnota R Square = ,416, model nám vysvětluje 41,6 % variací politické korupce prostřednictvím zvolených proměnných. Další podmínku, jež musí model splňovat, je hodnota F Ratio signifikantně vyšší než 1. F test v podstatě říká, zda je vhodné s modelem pracovat (Field 2005: 197-209). Bližší interpretace bude zřejmá již při samotném výkladu výsledků regrese. V našem případě je $R = 0,645$, R Square = 0,416 a $F = 12,689$ signifikantní na hladině alfa = 0,000 (viz tabulka č. 11).

Pokud máme důvěru, že regresní model splňuje výše zmíněné podmínky vhodnosti, lze přistoupit k interpretaci standardizovaných a nestandardizovaných koeficientů B a $beta$. Koeficient B poskytuje informaci o tom, jak velký vliv má nezávisle proměnná na hladinu

indexu WBI, nicméně predikce je o to méně přesnější čím je *R Square* nižší. Signifikance koeficientů by také měla být na hladině menší než 0,05, což je obecně přijímaným kritériem, kdy s pravděpodobností na 95 % zamítáme statistickou chybu. Zásadní je, že hodnota koeficientu *B* napovídá, o kolik se změní hodnota závisle proměnné WBI, pokud se úroveň nezávisle proměnné zvýší nebo sníží o jednotku (Field 2005: 208).

Standartní metodou *Enter*, která vkládá všechny proměnné do regresního modelu najednou, byly prozkoumány nezávisle proměnné viditelné v tabulce č. 12. Pokud bychom vyžadovali, aby do modelu vstoupily proměnné na hladině spolehlivosti od 0,05 do 0,1, *Index fragmentace parlamentu* (ani efektivní počet stran) kritérium nesplnil a proměnná nebyla vpuštěna do regrese. V tomto momentu lze pro tento datový soubor přijmout nulovou hypotézu H02 se zněním: „*zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.*“

Do regresního modelu tedy vstoupily proměnné *Proporcionalita*, *% Nově příchozí*, *Volič/mandát* (v tisících), *HDP-ppp* (v tisících) a *% Žen*. Do regrese byla přidána proměnná *HDP-ppp*,¹⁹ která představuje alternativní směr uvažování o vlivu výkonosti ekonomik na míru politické korupce. Proměnná *% Žen* naopak ukáže, jakou míru korupce státy vykazují na poměr žen v poslanecké sněmovně. Dva v práci neevaluované faktory byly do regresního modelu přidány s cílem poukázat na paralelní vztahy korupce s proměnnými, se kterými volební systém přímo nesouvisí.

Kombinace proměnných *Proporcionalita*, *% Nově příchozí*, *Volič/mandát* (v tisících), *HDP-ppp* (v tisících) a *% Žen* nám vysvětluje téměř 42 % variance korupce. Pokud je *R Square* = ,416, znamená to taktéž, že zbylých 58,4 % variance je třeba hledat v jiných, možná nepolitických faktorech.

Výsledky jsou do jisté míry signifikantní opravdu jen u proměnných *Proporcionalita* a *HDP-ppp*, poté u *% Žen* a o něco méně u *% Nově příchozích* a nejméně u *Volič/mandát*. Na základě koeficientu *B* je tak možné říct, že pokud se hodnota jedné proměnné zvýší o

¹⁹ HDP-ppp je v tomto případě zkratkou pro Hrubý domácí produkt/ Per capita - Parita kupní síly. Představuje poměr cen v národních měnách za stejné výrobky a služby a stává se tak velmi jednoduchým nástrojem pro porovnání výkonosti ekonomik. V datovém souboru je jednotkou jeden tisíc amerických dolarů. Zdroj: „GDP per capita PPP.“ *Trading Economics* (online). Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/czech-republic/gdp-per-capita-ppp> (27. 5. 2014).

jednotku, kterou je například v případě proměnné *HDP-ppp* tisíc dolarů (viz Trading Economics), hodnota WBI se ve sledovaném období ve výběru zemí zvýšila o 0,029 bodu.

Ze čtyř zkoumaných proměnných, které lze navázat na teorii o vlivu volebního systému na politickou korupci - fragmentace parlamentu, proporcionalita, obměna parlamentu a blízkost voliče k poslanci - se *Proporcionalita* ukázala jako nejvíce signifikantní. Skutečně, pokud se index *Lsq* snížil o jednotku, kterou je procento, index hodnotící korupci naopak vzrostl o 0,048 bodu. Platí tedy tvrzení, že čím je menší disproporcionalita, v daném státě budeme pozorovat méně korupce. Disproporcionalita je bezesporu navázána na nastavení volebních systémů, proto zde nelze zamítnout předpoklady o vztahu volebního systému s korupcí. Je však možné, že se to týká výlučně poměrných či smíšených volebních systémů, jelikož se autorům Kunicova, Rose-Ackerman, Persson, Tabellini, Trebbi, Chang, Golden a Charron podařilo prokázat vztah mezi menší korupcí a většinovými systémy, které mohou být mnohem „nespravedlivější“ než poměrné. Je nutné připomenout, že časté volební inženýrství ve státech střední a východní Evropy a následek disproporcionality alokace mandátů, jsou stále produktem lidí a politických stran v regionu.

O něco méně silný je vztah korupce s proměnnou *% Nově příchozí*. Velká obměna poslaneckých sněmoven ve spojení s vysokou fragmentací parlamentu měla dle jedné z hypotéz produkovat situace přívētivé korupci. Ačkoliv je značná korelace mezi fragmentací parlamentu a dynamikou obměny, fragmentace jako taková nečiní prostředí více korupčním. Z regresního modelu také vyplývá, že pokud se *% Nově příchozích* zvýší o jedno procento, index korupce stoupne o 0,007 bodu. Interpretace může být různá, možná vysvětlení ale těžce prokazatelná. Na základě analýzy lze pouze říci, že s růstem dynamiky legislativ ve střední a východní Evropě klesala politická korupce. Údaj nám neposkytuje informaci o tom, proč je obměna vysoká, či zda byli vyměněni právě korupční politici. Od trendů západní Evropy se však sledované země dosti liší, pokud je za normu obměny západoevropských sněmoven považováno 20 až 40 % (Kuklys 2013a: 166).

Zajímavý výsledek byl zaznamenán u koeficientu *% Žen*. Pokud ve sledovaných zemích nastal růst podílu žen o procento, index WBI by poklesl o 0,017 %. I zde by se autorka vyvarovala vyjadřování kauzálních vztahů s korupcí, nicméně regresní model ukazuje na tyto výsledky.

Pokud se podíl počtu voličů na jednoho poslance zvýšil o tisíc, index korupce klesl o 0,003 bodu. Takto relativně formulovaná blízkost voliče pouze znamená, kolik jeden poslanec ve svém období zastupuje voličů. Třebaže nelze vynášet jednoznačné soudy o skutečném vztahu poslance k elektorátu, jaký byl teorií definován, regresní model naznačuje přívětivější, sice méně signifikantní, situace pro státy s větším počtem poslanců na obyvatele.

Z lineárního regresního modelu je zřejmé, že největší vliv na míru politické korupce si ponechává vysvětlení ekonomické - *HDP-ppp*. Změna hrubého domácího produktu na osobu o tisíc dolarů značí pohyb indexu korupce WBI o 0,029 bodu, což v intervalu $\langle -2,5; 2,5 \rangle$ také není značným účinkem, z vybraných politických proměnných je ale největším. R Square v samostatné lineární regresi pro proměnnou *HDP-ppp* vysvětlil téměř 18 % variance. Zbýlých 23,6 % spočívá na čtyřech proměnných politických.

Tabulka č. 11 Vztah vybraných aspektů volebních systémů s politickou korupcí^b

Model	R	R Square	Adjustované R Square	Standartní chyba odhadu	Statistiky změn					ANOVA	
					Změna R Square	Změna F	df1	df2	Sig. Změny F	F	Sig
1	,645 ^a	,416	,383	,257286	,416	12,689	5	89	,000	12,689	,000

a. Prediktory: (Konstanta), HDP- ppp (v tisících), Index proporcionality, Volic/mandát (v tisících), % Nově příchozí, % Žen.

b. Závisle proměnná: WBI <-2,5; 2,5>

Zdroje: Vlastní výpočty.

Tabulka č. 12 Koeficienty u vybraných aspektů volebních systémů^a

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Std. chyba	Beta		
Konstanta	,272	,208		1,304	,196
HDP- ppp (v tisících)	,029	,006	,404	4,814	,000
Proporcionalita	-,048	,013	-,338	-3,798	,000
% Žen	-,017	,006	-,253	-2,919	,004
% Nově příchozích	,007	,003	,239	2,793	,006
Volič/mandát (v tisících)	-,003	,002	-,160	-2,919	,068

a. Závisle proměnná: WBI <-2,5;2,5>

Zdroje: Vlastní výpočty.

6.1 Velikost volebních obvodů ve vztahu s korupcí

Vytváření umělých proměnných prostřednictvím odlišného kódování poslouží k evaluaci velikosti volebního obvodu. Míra politické korupce bude srovnána s kategorickými proměnnými malých, středních a velkých obvodů. Do regresního modelu vstupují pouze dvě proměnné, jejichž koeficienty budou vůči sobě srovnatelné (Field 2005: 208-209). V tomto případě byl vynechán volební obvod o střední velikosti. Rozdíly mezi malými a velkými obvody posouží jako informace o skutečné míře korupce v takto odlišném nastavení volebních systémů. Obě skupiny také představují podobný počet případů.

Z tabulky č. 13 je čitelné, že model vysvětluje 27,3 % variability korupce, 72,7 % nikoliv. Koeficienty se v případě *dummy* proměnných interpretují odlišně, jelikož zde nemáme hodnoty proměnných jako u číselných. V datovém souboru jsou kódovány jako nula a jedna, pokud je například přítomen malý obvod v proměnné první, případ má hodnotu 1. Podobně postupujeme u proměnné druhé a třetí. Koeficient B se tak interpretuje jako změna hodnoty korupce o hodnotu B koeficientu, pokud je zde malý obvod. V tabulce č. 14 již vidíme, že je zde opravdu rozdíl politické korupce v obvodech malých a velkých. Ve velkých obvodech, jaké jsou slovenské, litevské či české před reformou v roce 2002, jsou negativní tendence vztahu oproti malým obvodům. Výsledky jsou statisticky signifikantní.

Tímto postupem se pravděpodobně podařilo potvrdit hypotézy také některým autorům zmíněných v teoretické části. Výsledky této analýzy však odporují normativním tezím, že malé obvody v poměrných systémech spolu s bariérami pro vstup pro strany mohou umožňovat vstup nekvalitních či korupčních politiků. Interpretace regresní analýzy pouze naznačuje, že ve sledovaném období a zemích skutečně existuje rozdíl mezi tím, zda je volební obvod malý, střední či velký. Jak bylo dříve zmíněno, je zde velké interpretační riziko analýzy. Autorka zdůrazňuje, že nelze prokázat, zda vztah mezi korupcí a volebními obvody není opačný, čili zda právě kriminální prostředí a pohnutky nevedly ke vzniku velkých volebních obvodů.

Tabulka č. 13 Velikost volebních obvodů ve vztahu s politickou korupcí^b

Model	R	R Square	Adjustované R Square	Standartní chyba odhadu	Statistiky změn					ANOVA	
					Změna R Square	Změna F	df1	df2	Sig. Změny F	F	Sig
1	,523 ^a	,273	,259	,275180	,273	18,970	2	101	,000	18,970	,000

a. Prediktory: Malé obvody, Velké obvody

b. Závisle proměnná: WBI <-2,5; 2,5>

Zdroje: Vlastní výpočty.

Tabulka č. 14 Koeficienty^a kategorií velikostí volebních obvodů

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Std. chyba	Beta		
Konstanta	,431	,040		10,852	,000
Malé volební obvody	,235	,065	,328	3,592	,001
Velké volební obvody	-,218	,065	-,304	-3,329	,001

a. Závisle proměnná: WBI <-2,5;2,5>

Zdroje: Vlastní výpočty.

S využitím regresních modelů byl ověřen vztah mezi několika politickými proměnnými a jedné ekonomické. Autorka práce nepředpokládá deterministický vztah mezi proměnnými, vzhledem k samotné problematičnosti fenoménu korupce. V práci je také opakovaně zdůrazňováno, že analýzy nevysvětlily velkou část variability korupce a politické faktory navázané na volební systémy sledovaných zemí nelze považovat za postačující podmínky, jelikož hlavními aktéry jsou lidé. Samotná fragmentace parlamentu umožněná nastavením volebního systému dokonce nevstoupila ani do regresního modelu. Výsledky regresí spíše napovídají o stavu sledovaných států v obdobích nízké či vysoké korupce.

Zajímavým výstupem a možným směrem bádání je dynamika obměny stranických elit v regionu, která se od západní Evropy kvantitativně liší. Regresní model naznačuje, že vyšší míra obměny legislativ je souběžná s nižší mírou korupce. Zjistit, zda se jedná o výměnu korupčních politiků ve volbách, by však zasluhovalo samostatný výzkum. Teorie o vlivu volebního systému na korupci ale s tímto normativním předpokladem skutečně pracuje. Regresní model naznačil neplatnost hypotézy H03 se zněním: *„zda je nestálost mandátu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“* Jelikož byl předpoklad formulován opačně na základě představené teorie, nepřijímáme ani Ha3, že *„čím vyšší je nestálost mandátu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*

V této kapitole také nebyla zamítnuta nulová hypotéza H02: *„zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“* I v této části analýzy byl částečně prokázán negativní vztah relativně formulované blízkosti voliče k poslanci, a tedy čím je menší vzdálenost nebo větší počet mandátů na obyvatelstvo, tím skutečně roste hodnocení indexu korupce ve sledovaných zemích. Jelikož se nějaká spojitost statisticky prokázala, autorka v této fázi zamítá nulovou hypotézu. Alternativní hypotéza Ha1: *„čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak“* by měla být dále ověřována. Také blízkost voliče k poslanci operacionalizovaná velikostí volebního obvodu po analýze naznačuje, že v menších volebních obvodech je skutečně pozorovatelná menší míra korupce. Konečně, nejsilnější vliv byl prokázán u proměnné *Proporcionalita*. V této fázi tak byla zamítnuta nulová hypotéza a byla přijata Ha4: *„Čím vyšší je disproporcionalita výsledků voleb, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*

Závěr

V práci byly nejprve představeny základní přístupy k měření korupce, kterými jsou ekonomické, kulturní či institucionální. Poté byl podrobněji rozebrán teoretický směr bádání, jenž formuluje předpoklady o volebním a stranickém systému jako o institucionálním rámci korupčního chování. Problémem zmíněných studií je, že se jejich výsledky mnohdy neshodují, vzhledem k velkému počtu případů neberou v potaz společensko-kulturní či historické faktory, některé práce dokonce nepřijaly kritérium demokratičnosti zkoumaných případů. Jednotliví autoři analyzují rozdíl v míře korupce mezi systémy poměrnými a většinovými, mezi velkými a malými volebními obvody, mezi kandidátními listinami vázanými a volnými. Převážně se shodují, že většinové systémy s dvoustranickou soutěží vykazují nejmenší sledovanou míru korupce oproti ostatním systémům.

Odlíšné hodnoty míry korupce v jiných, než většinových, systémech normativně interpretují jako rozdílnou odpovědnost kandidátů k voličům plynoucí právě z druhu zvolení. Kandidáti disponují jinou legitimitou a jsou více či méně jinak monitorováni, případně znovu nezvoleni, v systémech s jednomandátovými obvody než ve státech s kandidátními listinami. V diplomové práci tento předpoklad není zpochybňován. Je velmi pravděpodobné, že kandidát zvolený v jednomandátovém obvodě má skutečně k voliči blíže než politik zvolený v poměrném systému s vázanou listinou v obvodě o velikosti padesát mandátů. Nicméně, tento předpoklad autoři přímo neověřují a zůstává tak čistě teorií. V analýzách zkoumajících velký počet případů demokratických či nedemokratických jsou volební systémy nominálními proměnnými, nesledují změny v čase a hlavně, nepřipouští možnost, že právě korupce vede k přijetí konkrétních nastavení volebních systémů. Autorka k teorii přistupuje kriticky, protože považuje formulované argumenty za lehce zneužitelné ve státech, kde je volební inženýrství často využíváno. Jelikož jsou to právě poměrné či smíšené systémy, které lze mnoha způsoby upravovat, reputaci poměrným systémům by argument, že podporují korupci, nesmírně uškodil.

V práci byl zkoumán velmi specifický geografický region, u kterého se předpokládá mnohem zásadnější vliv kulturních, historických či ekonomických proměnných. Střední a východní Evropa z mnoha nastíněných důvodů představuje vhodné případy pro testování jakkoliv léty prověřených hypotéz. Ačkoliv se politická korupce jako závisle proměnná může

zdát velmi vyčerpanou oblastí bádání, ověření teorie o vlivu volebního systému na korupci v regionu s nedávno konsolidujícími volebními systémy se jevílo jako příhodné. V komparativní práci se vyskytovaly tři typy volebního systému, a to systém poměrného zastoupení, smíšený systém navrstvující a super-smíšený systém. Byly zde také identifikovány různé poměry jednomandátových a vícemandátových obvodů a různé velikosti vícemandátových obvodů. V osmi státech s nedávnou zkušeností demokratické tranzice bylo ověřováno, jak se v nich od roku 1998 do současnosti vyvíjí proměnné *Volič/mandát*, *% Nově příchozí*, *Index fragmentace parlamentu* a *Proporcionalita*, které jsou normativně navázány na představenou teorii, a zdali je možné je propojit s variacemi korupce. Jelikož se autorka práce apriorně nepřiklonila k původně testovaným předpokladům o vztahu volebního systému a politické korupce ve střední a východní Evropě, formulovala hypotézy následovně:

- H01: „Zda je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha1: „Čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak.“
- H02: „Zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha2: „Čím vyšší je kalkulovaná fragmentace parlamentu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“
- H03: „Zda je nestálost mandátu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha3: „Čím vyšší je nestálost mandátu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“
- H04: „Zda je disproporcionalita výsledků voleb menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“
- Ha4: „Čím vyšší je disproporcionalita výsledků voleb, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“

S využitím pokročilých statistických metod, jakými jsou korelační koeficienty, grafy a lineární regresní analýza, byly představeny tendence vlivů čtyř proměnných - *Volič/mandát*, *% Nově příchozí*, *Index fragmentace parlamentu* a *Proporcionalita*.

Předpoklad o blízkosti voliče k poslanci byl ověřován celkem třikrát. Po výpočtech korelačních koeficientů a regresních modelů, do kterých vstoupila proměnná dvakrát jinak operacionalizovaná, lze zamítnout nulovou hypotézu a přijmout H_{a1} : „*čím je vzdálenost mezi poslancem a voličem menší, tím je menší také pozorovaná míra politické korupce a naopak.*“ Nejprve se slabý negativní vztah potvrdil u proměnné *Volič/mandát*, autorka je si ale vědoma interpretačního rizika. Ve skutečnosti nelze říci, že volič je poslanci opravdu kvalitativně blíže. Možnost vlivu těchto dvou veličin byla však statisticky prokázána a lze uvést, že čím méně elektorátu poslanec zastupoval, současně byla pozorována nižší míra korupce. Bylo také zmíněno, že u Estonska a Maďarska je z nějaké příčiny vztah opačný. Odlišné výsledky mohou buď naznačit nesprávnost celého předpokladu a nepravou korelaci, nebo eventuální vztah mezi velikostí poslanecké sněmovny s podílem na populaci. Proměnná poté také vstoupila do regresního modelu, zde se ale jeví jako ze všech nejméně signifikantní.

Pokud byla blízkost voliče k poslanci operacionalizována velikostí volebního obvodu, jako *dummy* proměnná, také zde byl vztah prokázán. Analýzou byly porovnány malé volební obvody, které teoreticky umožňují větší blízkost voliče k poslanci, a obvody velké, ve kterých je alokováno až 150 mandátů. Lineární regresní analýza prokázala, že ve státech s menšími obvody je skutečně pozorovatelná menší míra korupce oproti státům s obvody velkými. Model vysvětlil 27,3 % variance úrovně korupce. Autorka zde zdůrazňuje interpretační riziko výsledků a připomíná možnost opačného vztahu mezi korupcí a velikostí volebního obvodu, že korupční prostředí může, s využitím volebního inženýrství, vést k vytvoření velkých obvodů.

Druhá sada formulovaných hypotéz hovoří o možném vztahu mezi fragmentací parlamentů a mírou politické korupce. Teoreticky tvoří fragmentace ve spojení s nestabilitou legislativ korupci příznivé prostředí. Fragmentace byla testována, protože právě volební systém je jedním ze základních vlivů na jev stranické roztříštěnosti parlamentů. V práci nebyla hodnocena povaha stranické soutěže, která je mnohem více napojena na složitěji uchopitelný společensko-kulturní vývoj dané země. Vliv fragmentace parlamentu na úroveň korupce se v analýze neprokázal a nebyla zamítnuta H_{02} : „*zda je kalkulovaná fragmentace parlamentu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.*“ Politické systémy střední a východní jsou poměrně fragmentované a volatilní, dlouhodobě se také neukazuje klesající trend. Vývoj

v letech mezi 1998 a 2013 ale neprokázal, že by samostatná fragmentace byla schopná korupční prostředí vysvětlit nebo předznamenat. Tato proměnná jako jediná nebyla vpuštěna do regresního modelu, nelze tak s jistotou posoudit, jaký směr vztahu by zde mohl být. Pouze v Maďarsku lze říct, že s koncentrací stranického systému byla pozorovatelná vyšší míra politické korupce. Maďarsko je snad právě z tohoto důvodu vhodným případem pro výzkum vztahu stranického systému a korupce.

Třetí proměnnou navázanou na volební systém je obměna parlamentů. Údaj podávající informaci o tom, kolik procent legislativy se v jednotlivých volbách změní, zároveň naznačuje stabilitu či nestabilitu poslaneckého mandátu. Pokud platí teze o navazování patronátních vztahů a korupci spíše v nestabilním a fragmentovaném prostředí, měli bychom v zemích střední a východní Evropy sledovat vysokou míru korupce. V západoevropských státech je považováno za normu, pokud se obmění do 40 % poslaneckých křesel. Za sledované období je v regionu průměrná hodnota obměny mezi 50 % a 60 %, což je v literatuře popsáno jako omezená systémová změna. Prostřednictvím korelací a následně regresního modelu bylo dokázáno, že vyšší dynamika parlamentů zkoumané oblasti současně ukazuje nižší korupci. V diplomové práci tak nebyla zamítnuta nulová hypotéza H03: *„zda je nestálost mandátu menší nebo větší nemá vliv na míru politické korupce.“* Jelikož byl alternativní předpoklad formulován opačně, nebyla přijata ani hypotéza Ha3: *„Čím vyšší je nestálost mandátu, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.“*

Autorka proměnnou cirkulaci elit považuje za velmi zajímavou a doposud téměř opomíjenou. Výsledky analýz tak otevírají prostor pro zevrubnější šetření kapacity volebních systémů se obměňovat a ověřit možná vysvětlení, zda se s vyšší mírou obměny opravdu poji omezené systémové změny, volatilita elit, nebo značí politickou krizi? Další otázkou je, jestli vysoká dynamika legislativ reálně přináší větší snahy o inovaci systému, větší pravděpodobnost získání statusu politické elity, nebo nižší úroveň zkušenosti, odbornosti a efektivity? Lepší výsledky by například přineslo až srovnání s mírou obměny legislativ v jiných státech, než jsou státy s nedávnou zkušeností přechodu k demokracii.

Poslední zkoumanou proměnnou je (dis)proporcionalita volebních systémů. Jelikož nebyla v teorii o vztahu volebních systémů s korupcí evaluována, ale je zároveň tím nejdůležitějším účinkem volebního nastavení, bylo velmi zajímavé zjištění o silném

negativním vztahu s korupcí. První posouzení dopadů volebních reforem na omezení malých stran či koalic neukázalo zhoršení korupce v daných zemích. Po spočítání regresního modelu je zjevná platnost předpokladu, že čím je menší disproporcionalita, tím vyšší hodnoty indexu WBI budeme v daném státě pozorovat. Pokud se hodnota disproporcionality snížila o procento, hodnota indexu WBI vzrostla téměř o 0,05 bodu intervalu. V práci tak byla zamítnuta nulová hypotéza a přijata hypotéza Ha4: „*čím vyšší je disproporcionalita výsledků voleb, tím vyšší je pozorovaná míra politické korupce a naopak.*“ Výsledky nyní nelze vztahovat na země s odlišným nastavením, například na většinové systémy, opět se zde nabízí prostor pro detailnější analýzu těchto tendencí. V regresním modelu je statisticky nejvíce vypovídající právě tato politická proměnná.

Do regresní analýzy byla přidána proměnná *HDP-ppp* jako reprezentant alternativních teorií. Výsledky ukázaly, že samostatná ekonomická vyspělost států vysvětluje téměř 18 % variací korupce ze 41 %. Autorka se přiklání k názoru, že ačkoliv byly potvrzeny hypotézy o dílčích politických proměnných, alternativní ekonomické a kulturně-společenské faktory jsou schopné vysvětlit mnohem větší procento politické korupce.

Dále, v diplomové práci nebyly evaluovány proměnné, které obsahují informaci o politickém kapitálu daných společností s komunistickou minulostí, která má nepopiratelný vliv na současnou míru korupce. Jak již bylo zmíněno, kulturní přístup se setkává s obtížností operacionalizace, možná proto bývá obcházen. I zde je tak prostor zhodnotit rozsah vlivu komunistické zkušenosti společností po více jak dvou dekadách demokracie. Autorka vyslovuje nepodložený subjektivní názor, že pokud by byly k dispozici relevantní údaje o masivní míře korupce a šedé ekonomiky ve sledovaných státech před demokratickou tranzicí, sledovali bychom pravděpodobně podobné trendy v hladině korupce v Estonsku a Slovinsku anebo naopak v Lotyšsku. Bez těchto údajů ale zatím nelze opomíjet eventuální vztah mezi institucionálním nastavením volebních systémů a úspěchem „špatných“ politiků.

Rozborem volebních systémů států střední a východní Evropy, dílčími analýzami v průběhu práce a finální regresní analýzou byly ověřeny předpoklady o vztahu volebního systému s korupcí a bylo tak dosaženo stanovených cílů.

LITERATURA

1. Benoit, Kenneth, Hayden, Jacquelin. 2004. „Institutional Change and Persistence: The Origins and Evolution of Poland's Electoral System 1989-2001.“ *The Journal of Politics* 66 (2): 396-427.
2. Best, Heinrich, Cotta, Maurizio. 2000. *Parliamentary Representatives in Europe, 1848-2000: Legislative Recruitment and Careers in Eleven European Countries*. Oxford: Oxford University Press.
3. Birch, Sarah. 2001. „Electoral Systems and Party Systems in Europe East and West.“ *Perspectives on European Politics and Society* 2 (3): 356-377. Dostupné z: <http://elibraria.org/assets/2001-Birch-EleSysandPartySysinEurEastandWest.pdf> (23. 6. 2014).
4. Braun, Miguel, DiTella, Rafael. 2004. „Inflation, Inflation Variability, and Corruption.“ *Economics & Politics* 16 (1): 77-100.
5. Brown, David, Touchton, Michael, Whitford, Andrew. 2011. „Political Polarization as a Constraint on Corruption: A Cross-National Comparison.“ *World Development* 39 (9): 1516–1529.
6. Campante, Filipe R., Chor, Davin, Do, Quoc-Anh. 2009. „Instability and the Incentives for Corruption.“ *Economics and Politics* 21 (1): 42-92.
7. *Centrālā vēlēšanu komisija*. Volební komise Lotyšska. Dostupné z: <http://www.cvk.lv/pub/public/> (27. 5. 2014).
8. Dong, Bin, Torgler, Benno. 2011. „Democracy, Property Rights, Income Quality, and Corruption.“ *Nota Di Lavoro* 8. Dostupné z: <http://www.feem.it/userfiles/attach/20111251536334NDL2011-008.pdf> (27. 5. 2014).
9. *Državna volilna komisija*. Volební komise Slovinska. Dostupné z: <http://www.dvk-rs.si/> (28. 5. 2014).
10. Field, Andy. 2005. *Discovering Statistics Using SPSS*. London: SAGE Publications.
11. Freille, Sebastian, Haque, Emranul, Kneller, Richard. 2007. „A Contribution to the Empirics of Press Freedom and Corruption.“ *European Journal of Political Economy* 23 (1): 838-862.

12. Heidenheimer, Arnold J., Johnston, Michael (eds.). 2002. *Political Corruption: Concepts and Contexts*. New Jersey: Transaction Publishers.
13. Holmes, Steephenn. 1997. "Crime and corruption after communism: introduction," *East European Constitutional Review* 6 (4): 69–70.
14. Husted, Bryan. 1999. „Wealth, Culture, and Corruption.“ *Journal of International Business Studies* 30 (2): 339-359.
15. Chang, Eric C. C., Golden, Miriam A. 2007. „Electoral Systems, District Magnitude and Corruption.“ *British Journal of Political Science* 37 (1): 115-137.
16. Charron, Nicholas. 2011. „Party Systems, Electoral Systems and Constrains on Corruption.“ *Electoral Studies* 30 (4): 595-606.
17. Charvát, Jakub. 2010. „Proporcionalita volebních výsledků: měření, problémy, vlivy.“ *Slovenská politologická revue* 10 (1): 2-38.
18. Charvát, Jakub. 2013. *Politika Volebních Reforem v ČR po roce 1989*. Praha: Grada Publishing a.s.
19. Chytilék, Roman, Šedo, Jakub, Lebeda, Tomáš, Čaloud, Dalibor. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál.
20. *Inter-Parliamentary Union*. Databáze národních parlamentů PARLINE. Dostupné z: <http://www.ipu.org/english/home.htm> (25. 5. 2014).
21. Johnson, Michael, Kpundeh, Sahr J. 2002. „The Masurement Problem: a Focus on Governance.“ *Forum on Crime and Society* 2 (1): 33-44.
22. „Demokracie 2.1.“ *Webový portál Karla Janečka* (online). Dostupné z: <http://www.kareljanecek.com/cs-CZ/co-delam/demokracie-2-1> (13. 6. 2014).
23. Kaufmann, Daniel, Kraay, Aart, Mastruzzi, Massimo. 2003. *Governance Matters III: Governance Indicators for 1996-2002*. Washington: World Bank. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/govmatters3.pdf> (29. 5. 2014).
24. Knack, Stephen. 2006. „Measuring Corruption in Eastern Europe and Central Asia: A Critique of the Cross-Country Indicators.“ *World Bank Policy Research Working Paper* č. 3968, červen 2006.
25. „Koaliční smlouva 2006.“ *Lidovky.cz* (online), 28. 12. 2006. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/text-koalicni-smlouvy-06h-/redakce.aspx?c=A061228_160413_ln_redakce_hrn (27. 5. 2014).

26. *Krajowe Biuro Wyborcze*. Volební komise Polska. Dostupné z: <http://pkw.gov.pl/> (27. 5. 2014).
27. Krištofík, Matúš. 2001. „Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky.“ *Středoevropské Politické Studie* 4 (3). Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=65> (27. 5. 2014).
28. Kubát, Michal. 1998. „Volby, fragmentace a polarizace stranického systému a politická nestabilita v České republice.“ *Sociologický časopis* 3 (2): 231-243.
29. Kubát, Michal. 2006. „Electoral Reforms in Poland after 1991 and Their Political Consequences.“ *Politics in Central Europe* 2 (1): 41-62. Dostupné z: http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/6440/ssoar-pceur-2006-1-kubat-electoral_reforms_in_poland_after.pdf?sequence=1 (27. 5. 2014).
30. Kunicova, Jana, Rose-Ackerman, Susan. 2001. „Electoral Rules as Constraints on Corruption: The Risks of Closed-List Proportional Representation.“ *Leitner Program in International & Comparative Political Economy* 14 (1). Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.196.3967&rep=rep1&type=pdf> (27. 5. 2014).
31. Kuklys, Mindaugas. 2013a. *Transformation of Parliamentary Elites: Recruitment and Careers of Legislators in Estonia, Latvia and Lithuania, 1990-2012*. Disertační práce na univerzitě *Friedrich-Schiller-Universität Jena*, 29. října 2013. Dostupné z: <http://www.db-thueringen.de/servlets/DerivateServlet/Derivate-29087/Dissertation%20Kuklys%202013.pdf> (3. 6. 2014).
32. Kuklys, Mindaugas. 2013b. „Legislative Turnover in the Baltics After 1990: Why is it so High and What are its Implications?“ *Baltic Journal of Political Science* 2: 29-49. Dostupné z: <http://www.vu.lt/leidyba/dokumentai/zurnalai/Baltic%20journal%20of%20political%20science/BJPS%202013%202/29-48.pdf> (27. 5. 2014).
33. Laderman, Daniel, Loayza, Norman V., Soares, Rodrigo R. 2005. „Accountability and Corruption: Political Institutions Matter.“ *Economics & Politics* 17 (1).
34. *Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija*. Volební komise Litevské republiky. Dostupné z: <http://www.vrk.lt/home> (27. 5. 2014).

35. Mauro, Paolo. 1995. „Corruption and Growth.“ *The Quarterly Journal of Economics* 110 (3): 681-712. Dostupné z: <http://homepage.ntu.edu.tw/~kslin/macro2009/Mauro%201995.pdf> (27. 5. 2014).
36. Miller, Robert L., Ciaran Acton, Deirdre A. Fullerton, John Maltby. 2009. *SPSS for Social Scientists*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
37. Miller, William Lockley. 2001. *A Culture of Corruption?: Coping with Government in Post-communist Europe*. Budapest: Central European University Press.
38. „Jak definovat pojem korupce?“ *Ministerstvo vnitra České republiky* (online). Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx> (1. 6. 2014).
39. Myerson, Roger B. 1999. „Theoretical Comparisons of Electoral Systems.“ *European Economic Review* 43 (1): 671-697.
40. National Electoral Comitee. 2012. *Elections in Estonia 1992-2011*. National Electoral Comitee: Tallin. Dostupné z: http://www.vvk.ee/public/documents/Elections_in_Estonia_1992-2011_eng_issuu.pdf (27. 5. 2014).
41. *Nemzeti Választási Bizottság*. Volební komise Maďarska. Dostupné z: <http://www.valasztas.hu/> (27. 5. 2014).
42. Norton, Philip, Olson, David M. 2013. *Post Communist Parliaments - NORTON: The Initial Decade*. London: Routledge.
43. Nikolenyi, Csaba. 2011. „The Institutional Regulations of Electoral Coalitions in Post-Communist Democracies.“ Studie připravená pro *The ECPR General Conference* v Reykjavíku, 25. - 27. 8. 2011. Dostupné z: <http://new.ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ec392e14-a8c5-4ee5-a60d-5c805c0ea53a.pdf> (27. 5. 2014).
44. O'Dwyer, Conor. 2004. „Runaway State Building. How Political Parties Shape States in Postcommunist Eastern Europe.“ *World Politics* 56 (4): 520-553.
45. Pabriks, Artis, Štokenberga, Aiga. 2006. „Political Parties and the Party System in Latvia.“ In: Jungerstam-Mulders, Susanne (ed.). 2006. *Post-communist EU Member States: Parties and Party Systems*. Hampshire: Ashgate Publishing.

46. Pavlovský, Tomáš. 2003. „Postavení Národní Rady Slovenské Republiky v politickém systému Slovenska.“ *Středoevropské Politické Studie* 1 (5). Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=15> (27. 5. 2014).
47. Persson, Torsten, Tabellini, Guido. 2000. *Political Economics: Explaining Economic Policy*. Cambridge: MIT Press.
48. Persson, Torsten, Tabellini, Guido, Trebbi, Francesco. 2003. „Electoral Rules and Corruption.“ *Journal of the European Economic Association* 4 (1): 958-989.
49. Porta, Donatella Della, Vannucci, Alberto. 2012. *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. Farnham: Ashgate Publishing Company.
50. Powell, G. Bingham Jr., Vanberg, George S. 2000. „Election Laws, Disproportionality and Median Correspondence: Implications for Two Visions of Democracy.“ *British Journal of Political Science* 30 (3): 383-411. Dostupné z: http://www.stanford.edu/~jrodden/oslo/powell_vanberg.pdf (29. 5. 2014).
51. „Electoral System.“ *Republika Slovenija Državni Zbor* (online). Dostupné z: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/PolitickiSistem/VolitveInVolilniSistem> (8. 6. 2014).
52. Rothstein, Bo, Uslaner, Eric. 2005. „All for One: Equality, Corruption, and Social Trust.“ *World Politics* 58 (1): 41-72. Dostupné z: http://www.researchgate.net/publication/236711140_All_for_One_Equality_Corruption_and_Social_Trust (27. 5. 2014).
53. Rydland, Lars Tore, Arnesen, Sveinung, Østensen, Åse Gilje. 2008. „Contextual data for the European Social Survey: An overview and assessment of extant resources.“ Rapport č. 124 připravený pro projekt *ESS Infrastructures: Improving Social Measurement in Europe*, Bergen, leden 2008. Dostupné z: http://www.nsd.uib.no/rapport/nsd_rapport124.pdf (27. 5. 2014).
54. Saarts, Tõnis. 2011. „Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States.“ *Studies of Transition States and Societies* 3 (3): 83-104.
55. Sharron, Nicholas. 2011. „Party systems, Electoral Systems and Constraints on Corruption.“ *Electoral Studies* 30 (1): 595-606.
56. Svensson, Jakob. 2005. „Eight Questions about Corruption.“ *Journal of Economic Perspectives* 19 (3): 19-42.

57. Swamy, Anand, Knack, Stephen, Lee, Young, Azfar, Omar. 2003. „Gender and Corruption.“ In: Knack, Stephen (ed.). *Democracy, Governance and Growth*. Maryland: The University of Michigan Press.
58. Šedo, Jakub. 2007. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
59. Štatistický Úrad Slovenskej Republiky. Dostupné z: <http://slovak.statistics.sk/> (27. 5. 2014).
60. „The Worldwide Governance Indicators“ *Světová banka* (online). Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (27. 5. 2014).
61. „GDP per capita PPP.“ *Trading Economics* (online). Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/czech-republic/gdp-per-capita-ppp> (6. 6. 2014).
62. „Corruption Perception Index.“ *Transparency International* (online). Dostupné z: <http://www.transparency.org/research/cpi/overview> (15. 5. 2014).
63. Trávníček, Matěj. 2012. „Pokus o reformu volebního systému pro volby do PS PČR z let 2007 až 2009.“ *Acta Politologica* 4 (1): 18-55. Dostupné z: http://acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-24-version1-02_travnicek.pdf (2. 6. 2014).
64. Treisman, Daniel. 2000. „The Causes of Corruption: a Cross-National Study.“ *Journal of Public Economics* 76 (2): 399–457.
65. *Vabariigi Valimiskomisjon*. Volební komise Estonska. Dostupné z: <http://www.vvk.ee/> (27. 5. 2014).
66. *Volby.cz*. Webová databáze Českého statistického úřadu. Dostupné z: <http://www.volby.cz/> (27. 5. 2014).
67. Zimelis, Anris. 2011. „(Non)determinants of Corruption: A Sceptical View from Eastern Europe.“ *Journal of Comparative Politics* 4 (2): 4-26.

Abstrakt

V magisterské diplomové práci byla představena teorie o vlivu nastavení volebního systému na míru korupce v dané zemi. Cílem bylo ověřit, zda volební systém opravdu funguje jako institucionální rámec korupčního chování. V osmi státech střední a východní Evropy byl s využitím pokročilých statistických metod analyzován možný vztah politické korupce se čtyřmi atributy volebních systémů, které jsou blízkost voliče k poslanci, stranická fragmentace v parlamentu, proporcionalita volebního systému a míra povolební obnovy legislativ v jednotlivých zemích. Lineární regresní model potvrdil hypotézu, že čím je vyšší disproportionálnost volebního systému, tím více bude pozorovatelná míra korupce. V šetření bylo také dokázáno, že s růstem vzdálenosti poslance od elektorátu roste také korupční jednání politiků ve sledovaném regionu. Vysoká dynamika parlamentů v období 1998 až 2013 také naznačuje, že míra obměny dolních komor je spíše přívětivá a samostatně nepředstavuje nutnou podmínku pro korupční jednání. Ani vysoká stranická fragmentace parlamentů neslouží jako vysvětlení vysoké míry korupce ve státech s nedávnou zkušeností s demokratickou tranzicí. Odlišně formulované předpoklady v teorii o vlivu volebního systému na korupci nebyly v práci potvrzeny.

Klíčová slova: politická korupce, volební systémy, stranická fragmentace, proporcionalita volebního systému, obměna legislativ, střední a východní Evropa.

Abstract

In the Master's thesis a theory of an electoral system setting as an influence on political corruption was introduced. The aim of the diploma thesis was to verify whether the electoral system really serves as an institutional framework for corrupt behavior. The possible relation among political corruption and four attributes of the electoral system – the distance between an electorate and the members of parliament, parliamentary party fragmentation, proportionality of the electoral system and electoral turnover of the legislative bodies, were analyzed via advanced statistical methods in eight countries of the Central and Eastern Europe. The linear regression model confirmed the hypothesis that the greater the disproportionality of the electoral system the higher level of corruption we observe. It was also showed that countries with a higher distance of the incumbents to the electorate indicate growing corruption. On the contrary, a high dynamic of the parliament's turnover during the period of

1998 to 2013 indicates that a growing percentage of the renewal of the lower chamber is rather favorable and does not signify a necessary condition for corruption. Neither does a high party fragmentation of parliament serve as an explanation for the high level of corruption in countries with recent experience of democratic transition. Since the theory of the influence of the electoral system on corruption formulates the assumptions differently, they were not confirmed in this diploma thesis.

Key words: political corruption, electoral systems, party fragmentation, proportionality of the electoral system, legislative turnover, Central and Eastern Europe.

Seznam zkratk

BEEPS	Business Environment and Enterprise Performance Survey
BR	Bordův volební systém
CLPR	Poměrné systémy s vázanou listinou
CPI	Index vnímání korupce Transparency International
CPIA	The Country Policy and Institutional Assessment
D'H	D'Hondtův dělitel
H	Hareova kvóta
HDP	Hrubý domácí produkt
HDP-ppp	Hrubý domácí produkt – parita kupní síly
EBRD	Evropská banka pro rekonstrukci a rozvoj
H-B	Hagenbach-Bischofova kvóta
H LR	Hareova kvóta, největší zbytek
ICRG	International Country Risk Guide
IFP	Index fragmentace parlamentu
Lsq	Least Square Index
M-P	Většinový volební systém majority-plurality
mD'H	Modifikovaný d'Hondtův dělitel
mS-L	Modifikovaný dělitel Saint-Laguë
OLPR	Poměrné systémy s volnou listinou
PR	Poměrný systém
PRL	Listinný poměrný volební systém
S-L	Dělitel Sainte-Laguë
Sm. N	Navrstvující smíšený volební systém
Sm. S	Supersmíšený volební systém
VS	Většinový systém
WBI	Index kontroly korupce Světové banky

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 Testované proměnné jednotlivých autorů	21
Tabulka č. 2 Volební systémy zemí střední a východní Evropy	27
Graf č. 2 Úroveň politické korupce od roku 1998-2012	32
Tabulka č. 3 Korelace mezi typy mandátů a politickou korupcí v Estonsku	36
Tabulka č. 4 Korelace mezi Indexem fragmentace parlamentu a korupcí v Maďarsku	40
Tabulka č. 5 Fragmentace a obměna parlamentu ve Slovinsku	43
Tabulka č. 6 Volební reformy a změny úrovně korupce	45
Tabulka č. 7 Korelace korupce s (dis)proporcionalitou volebních systémů	46
Tabulka č. 8 Blízkost voliče k poslanci ve vztahu s korupcí	48
Tabulka č. 9 Politická korupce a Index fragmentace parlamentu	50
Graf č. 2 Obměna parlamentů zemí střední a východní Evropy v letech 1998-2014	51
Tabulka č. 10 Korelace mezi korupcí, fragmentací a obměnou parlamentů	53
Tabulka č. 11 Vztah vybraných aspektů volebních systémů s politickou korupcí	57
Tabulka č. 12 Koeficienty u vybraných aspektů volebních systémů	57
Tabulka č. 13 Velikost volebních obvodů ve vztahu s politickou korupcí	59
Tabulka č. 14 Koeficienty kategorií velikostí volebních obvodů	59